

TOP 10 ROUTES

Zomerwandelingen met terrasjes

Zin in een zomerse wandeling?

Onze boswachters hebben de 10 mooiste zomerwandelingen op een rij gezet. Wandel door eeuwenoude landgoederen, bossen, heidevelden en bloemrijke polders. En geniet onderweg of na afloop van een hapje of drankje op een gezellig terras langs de route.

Natuurmonumenten

- 3** Wandelroute 14 vennenwandeling, vlak bij Oisterwijk
- 8** Wandelroute Lappendeken Carolinahoeve
- 11** Wandelroute Hoogtepunten Kaapse Bossen - Doorn
- 16** Boswandeling De Slotplaats in Bakkeveen (Friesland)
- 20** Wendelbosroute vanuit Rijksmonument Waterloopbos
- 24** Wandelroute 16 km Hackfort, vlakbij Vorden
- 30** 's-Gravelandse Buitenplaatsen
- 38** Van Melkschuur Zuidpolder naar Belevenisboerderij Schieveen
- 42** Boomweideroute Dal van Ruiten A, vlak bij Vlagtwedde
- 45** Landgoedroute De Sprengenberg (Sallandse Heuvelrug)

Check jezelf na afloop altijd op teken.

Wandelroute 14 vennenwandeling, vlak bij Oisterwijk

Maak een fraaie, stevige wandeling langs de vele vennen in Oisterwijk. Geniet van het uitzicht over het water, wandel door de bossen en laat je verrassen door de bijzondere combinatie van bos, heide en vennen.

Startpunt

**Parkeerplaats Bezoekerscentrum
Oisterwijkse Bossen en Vennen**

Van Tienhovenlaan 4
5062 SK Oisterwijk (NB)

9,4 km

Volg voor de route de blauwe pijlen op de paaltjes.
Vrij wandelen op wegen en paden.
Ook te wandelen met de [route-app NatuurRoutes](#).

Groot Speijck

Van Tienhovenlaan 4
5062 SK Oisterwijk
T 013 591 5070

Honden welkom, mits aangelijnd

1 Speijckven

Je start bij het bezoekerscentrum van Natuurmonumenten met de horeca 'Groot Speijck'. Als je verder wandelt, zie je door de bomen het Speijckven liggen. Dit ven is niet door de wind uitgesleten, maar gegraven. Je zou hier zomaar een ijsvogel op één van de laaghangende takken kunnen zien zitten!

In de lente en zomer zie je hier vaak kinderen de watersafari doen. Een educatieve speurtocht voor (basisschool)kinderen. Gewapend met een schepnetje gaan ze op zoek naar waterbeestjes.

2 Diaconieven

Het volgende ven dat we passeren is het Diaconieven. Dit is het eerste ven dat Natuurmonumenten in Brabant in 1913 kocht. Op het Diaconieven en de andere vennen kun je allerlei watervogels zien, zoals de kuifeend en dodaars. Die laatste heeft een heel herkenbare 'hinnikende' roep. Zijn naam dankt hij dan weer aan het donzige dotje op zijn aars.

3 Brandven

Als je op de kaart kijkt, zul je zien dat de vele vennen in de Oisterwijkse bossen allerlei verschillende namen hebben. Van personen tot kleuren, maar achter elke naam schuilt een verhaal. Het Brandven dankt zijn naam aan het feit dat hier bluswater uit gehaald werd.

Vogels kijken

Op de vele vennen kun je allerlei vogels tegenkomen, maar vergeet ook niet omhoog te kijken en goed te luisteren. Grote kans dat je of het gelach van een groene specht hoort of het geroffel op de bomen door één van de andere spechtensoorten die hier voorkomen, zoals de grote bonte specht of de zwarte specht. Die laatste is trouwens een stuk groter dan de grote bonte specht, al doet de naam anders vermoeden!

4 Groot Kolkven

Vanaf deze plek kijk je uit over het grootste ven in dit natuurgebied. Het Groot Kolkven stamt van net na de ijstijd. Het ven is een restant van een oud smeltwaterdal, dat ontstond door een grote kolkende waterstroom.

Natuurmonumenten verhuurt dit ven ook aan de lokale visclub, die met bootjes het ven op mogen. Aan de oostkant van het ven ligt nog een prachtig uitkijkpunt, dat tevens een visplek is voor rolstoelgebruikers.

5 Mijnbouw

Als je hier door de bossen wandelt, loop je eigenlijk ook door een stukje mijnbouwgeschiedenis. De dennen die je hier ziet, zijn namelijk ooit geplant als productiebos, dat belangrijk was voor de mijnbouw. Dennenhout kraakt namelijk voordat het breekt. Het was dus het perfecte hout om mijngangen te stutten. Mijnwerkers werden tijdig gewaarschuwd als een gang in dreigde te storten! Bij het Lammerven zie je struiken gagel, die in de zomer heerlijk geuren. Deze plant werd vroeger gebruikt om bier te brouwen en als 'vlooiekruid' in het bed, tegen vlooiën en wandluizen of in de kledingkast tegen motten. Het is een beschermde struik, dus plukken mag nu niet meer. Maar wrijf eens met je vingers langs het blad en ruik dan eens!

6 Oude boswachterswoning

Tijd voor koffie of thee of iets anders lekkers? Bij [Boshuis Venkraai](#) kun je prima terecht om de lange wandeling te onderbreken. Het gebouw is een voormalige boswachterswoning. De naam Venkraai komt van een vogel die hier vroeger veel voorkwam: de zwarte stern, ofwel ven-kraai.

7 Goor is niet vies!

Het meest gefotografeerde ven in Oisterwijk moet wel Voorste Goorven zijn. Vanaf meerdere kanten van het ven heb je een geweldig uitzicht, al doet de naam Goorven anders vermoeden. Maar niets is minder waar! Goor betekent 'moeras'. Vroeger werkten de mensen hier veel met hun handen in het veen en kregen ze hun handen niet goed schoon, deze bleven goor...

8 Stenen uit de oorlog

Let zometeen eens op het wandelpad waar je overheen loopt. Het is namelijk geen echt zandpad, er liggen allerlei stenen. Dit is puin van het in de oorlog plat gebombardeerde Rotterdam. Gevangen Oekraïners moesten deze paden zo aanleggen, zodat de Duitsers begaanbare paden kregen voor hun voertuigen. Zo konden ze bij het munitiedepot komen dat hier verstopt lag in het bos, zodat het vanuit de lucht nauwelijks zichtbaar was.

9 Witven

Je bent net om het Witven heen gelopen. Hoe dit ven aan zijn naam komt? Loop maar eens naar de rand van dit ven en kijk door het heldere water naar de bodem. Er ligt prachtig wit zand.

10 Klein Aderven

Je staat nu bij het Klein Aderven. Net als het Witven, Van Esschenven en Groot Aderven, is dit ven ontstaan door winderosie. Dit kun je onder meer herleiden aan de ligging van de vennen in zuidwest naar noordoostelijke richting. Het is de windrichting die het meest voorkomt in ons land.

Bij het Groot Aderven, waar je straks langs loopt, zie je dat steeds meer planten en struiken het ven in pikken. Als we hier niets aan doen, dan is er over 100 jaar geen ven meer over. Natuurmonumenten maakt de oevers van verschillende vennen daarom schoon en zet ze vrij van bomen, tegen de bladval in het water.

11 Natuurzwembad

Van het Groot Aderven loop je nu naar het Staalbergven. Natuurmonumenten heeft dit ven verpacht aan de gemeente. Het is nu onder andere een natuurzwembad met voorzieningen. Je wandelt zometeen langs Hotel Boschoord, steekt dan een weg over en loopt tegen het Van Esschenven aan.

12 Van Esschenven

Vanaf deze plek kun je prachtig over het langgerekte Van Esschenven uitkijken. De plas dankt zijn naam aan de familie Van Essch, die vroeger tot de notabelen van Oisterwijk behoorde. In de lente en zomer vliegen hier rond de schemer vleermuizen vlak over het water, op jacht naar insecten.

13 Van Tienhovenbank

Wat je op deze route zeker moet doen: maak een klein uitstapje van de route. Neem even plaats op de Van Tienhovenbank en probeer je voor te stellen hoe het hier meer dan honderd jaar geleden was. Want toen kocht Natuurmonumenten het eerste stuk van de Oisterwijkse Bossen om het fraaie gebied te beschermen.

Pieter van Tienhoven vervulde daarbij een zeer belangrijke rol. Deze bank is naar hem vernoemd. De foto is gemaakt tijdens de onthulling in 1935. Pieter van Tienhoven was van 1907 t/m 1952 bestuurslid van Natuurmonumenten en vervulde een hoofdrol bij de aankoop van de Oisterwijkse Bossen en Vennen, maar ook van andere natuurgebieden.

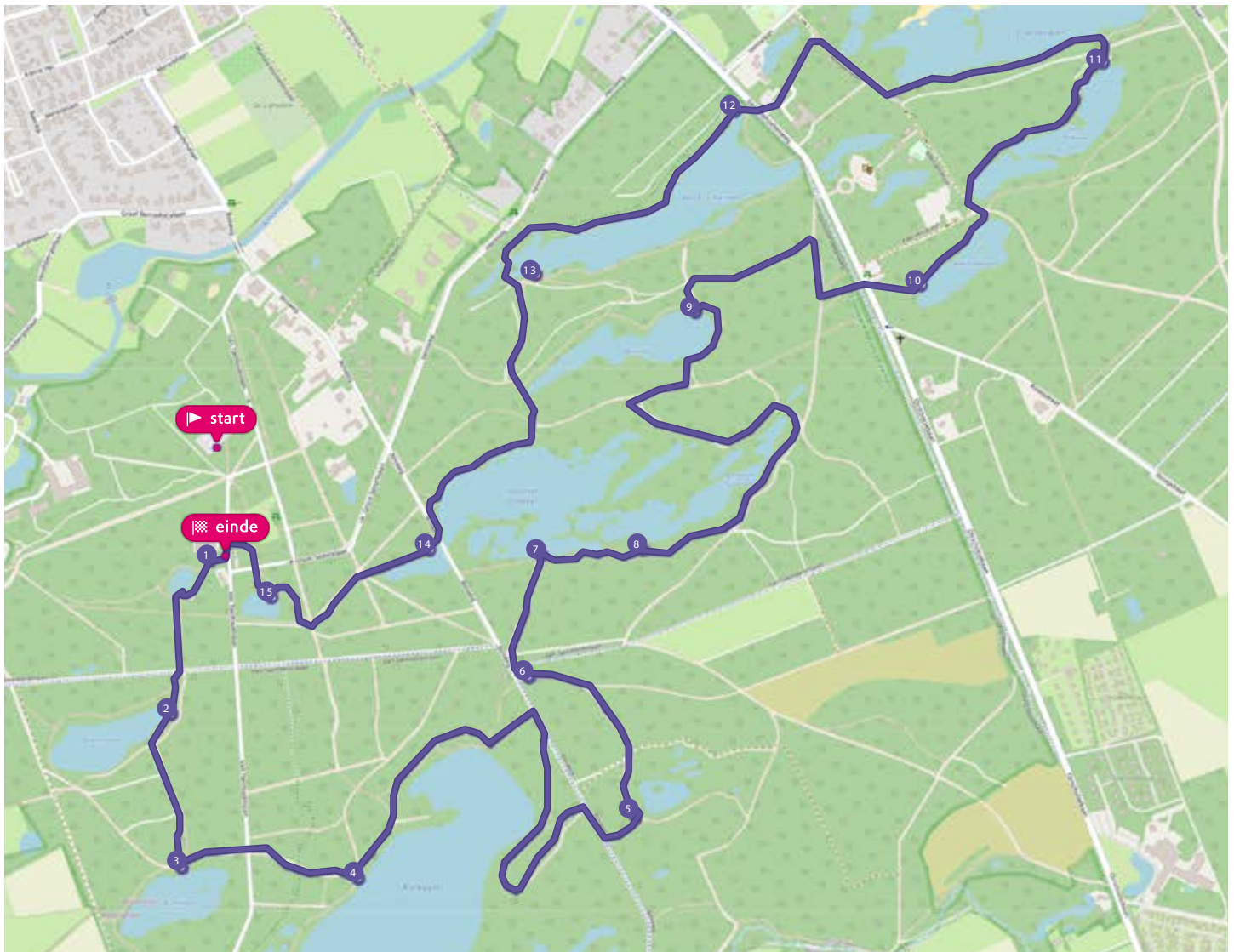
14 Heiven

Na de grootsheid van het Goorven, loop je hier langs het veel kleinere Heiven. Dit ven wordt alleen gevoed door regenwater. Vroeger zag je rondom dit ven veel heideplanten staan, vandaar de naam.

15 De Brouwkuip

Het laatste ven op de route is de Brouwkuip. Dankt het zijn naam aan de ronde vorm of toch aan de, volgens de verhalen, bierbrouwers die hun kuipen in dit ven reinigden. Dit omdat de Voorste Stroom, dichtbij de bebouwing, zo vervuild was door chemicaliën en afvalstoffen van de wolindustrie, waardoor ze deze beek de vuilstroom noemden. In een aantal bomen vlak bij het ven hangen grote groene kasten. Dit zijn vleermuiskasten.

Wandelroute Lappendeken Carolinahoeve

Wandel over statige beukenlanen en waan je eeuwen terug in de tijd. Rust onderweg even uit bij de Carolinahoeve met een kop koffie of een lekker, vers gemaakt gerechtje. Verwonder je onderweg over de sporen van de vele wilde zwijnen die hier - vooral 's nachts - de bodem omwroeten op zoek naar eetbare wortels en insecten.

Startpunt

Parkeerplaats Lappendeken

Diepesteeg 25
6994 CC De Steeg (Rheden) (GD)

Rij over de N348 tussen Arnhem en Dieren en neem afslag De Steeg. Parkeren bij Parkeerplaats Lappendeken aan de Diepesteeg in De Steeg.

Restaurant De Carolinahoeve

Carolinahoeve 1, 6994 JB De Steeg
T (026) 303 42 51

Bushalte Brantsenpark, De Steeg. Het is vanaf de bushalte dan nog ca 15 min. lopen naar het startpunt. Volg vanaf de verkeerslichten de borden 'Lappendeken'.

5 km

Ook te wandelen met de [route-app NatuurRoutes](#).

1 Rouwenberg

Boven op deze heuvel, de Rouwenberg, stond ooit een jachtslot. Koning-stadhouder Willem III liet het bouwen in de 17e eeuw, maar het stond er niet lang. In 1795 trokken plunderende Franse troepen door de streek. Ook het jachtslot en de bijbehorende Chinese theekepel moesten het ontgelden. Van dit roerige verleden merk je niets meer op deze rustige, bosrijke plek. Ook van het later gebouwde landhuis Brouwers Zathe is weinig over. Alleen de waterkelder ligt er nog.

2 De Haverkist

De Haverkist was oorspronkelijk de dienstwoning van de boswachter van de Onzalige Bossen. Tot 1991 had het huis geen stromend water en elektriciteit. De gemeente Rheden plaatste De Haverkist in 2017 op de gemeentelijke monumentenlijst, onder meer vanwege de 'uitermate beeldbepalende ligging in een open plek aan de rand van de Onzalige Bossen'.

3 Koningslaan

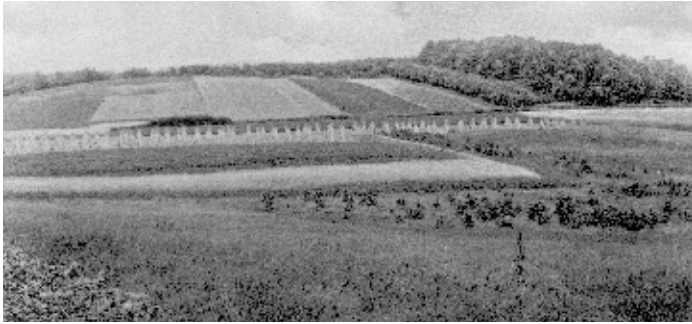
Deze monumentale bomenlaan is de Koningslaan. In de 17e eeuw gaf Willem III de opdracht de laan aan te leggen. Deze vormde een kaarsrechte verbindingsweg tussen zijn jachtslot Hof te Dieren en het jachtslot De Ginkel, vlak bij Ede. Grote delen van deze route zijn nog altijd intact.

4 De Carolinahoeve

Met de aankoop van landgoed Hagenau in 1911 kwam de Carolinahoeve in handen van Natuurmonumenten. De pachter beheerde er toen al een uitspanning, die hij later uitbreidde met een pension. Beroemdheden van toen, zoals Simon Carmiggelt en Wim Kan, waren er regelmatig te gast. In 1978 is de hoeve heropend als pannenkoekenhuis. In juni 2019 raasde een tornado rakelings langs het restaurant. Gelukkig bleef de oude hoeve gespaard.

Sinds 2021 is De Carolinahoeve na een grondige verbouwing weer open; een fijne plek om even op adem te komen met een kop koffie, een vers broodje of huisgemaakt gebak.

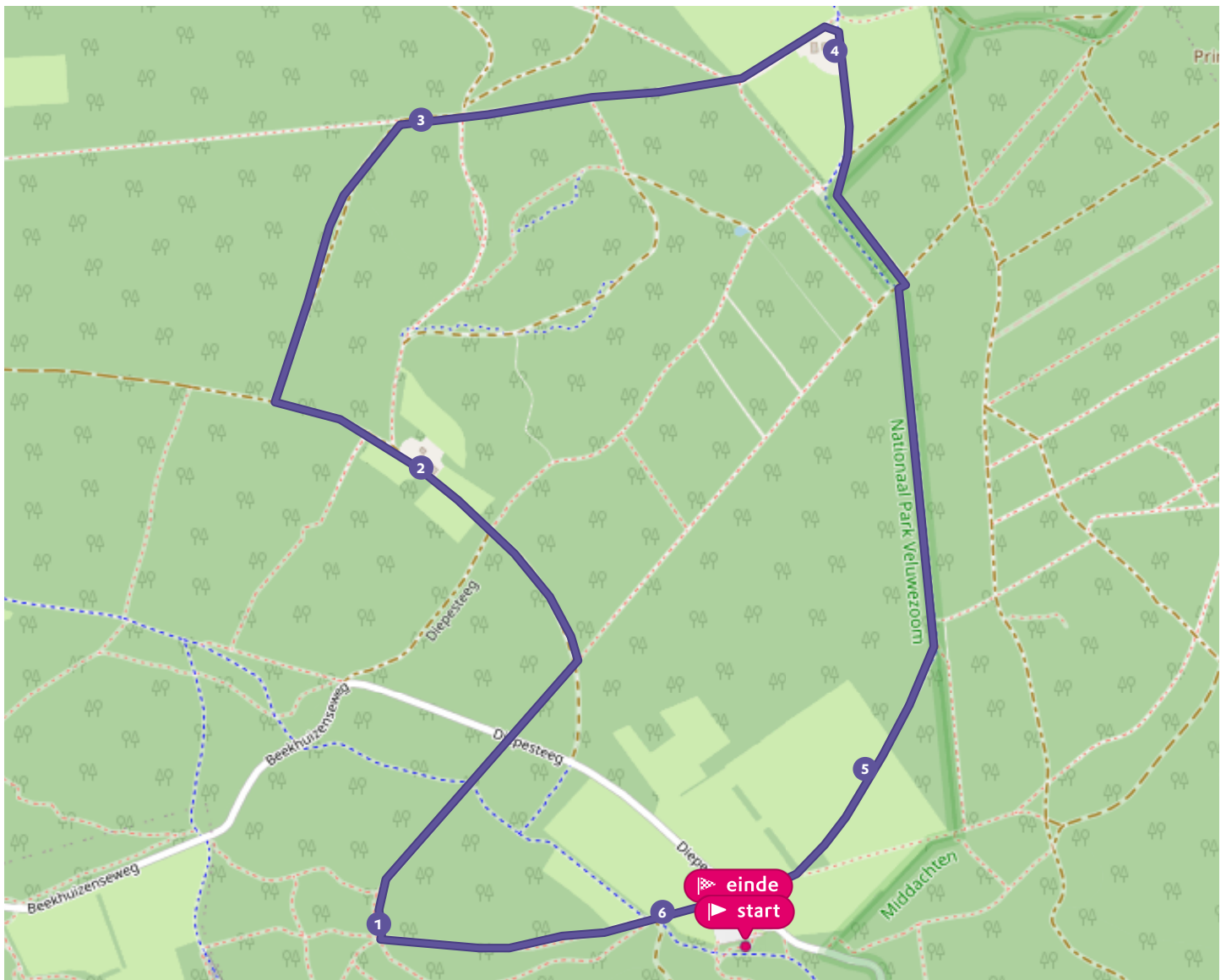
5 Lappendeken

De graslanden die je hier ziet waren vroeger akkertjes. Destijds moet het er hebben uitgezien als een gevarieerde lappendeken die over het glooiende landschap lag uitgespreid. Op de akkers verbouwden de inwoners van De Steeg hun gewassen. Een boerderij heeft hier nooit gestaan. Op het grasland rechts van het fietspad kun je vaak wilde zwijnen zien. Kijk maar eens goed, vooral aan de bosrand.

6 Speeltuín

Het is hier lekker spelen in de buitenlucht! Dus hebben de (klein) kinderen nog energie over, bezoek dan de kleine maar fijne natuurspeeltuín bij de parkeerplaats. Kinderen kunnen hier bijvoorbeeld een glijvlucht maken met de tokkelbaan.

Wandelroute

Hoogtepunten Kaapse Bossen - Doorn

Deze wandeling laat je de mooiste plekken zien van de Kaapse Bossen. In het bos kom je vreemde objecten tegen, zoals de Stenen Tafel en de Doornse Kei. Bij de ingang van landgoed De Ruiterberg imponeert het markante poortgebouw. Geniet op de uitkijktoren van een spectaculair uitzicht over de Utrechtse Heuvelrug.

Startpunt

  Parkeerplaats Groene Entree Kaapse Bossen
Maarsbergseweg, 3941 MJ Doorn (UT)

 Châlet Helenaheuvél
Sint Helenalaan 2, 3941 EH Doorn
T 0343 4 120 62 / info@helenaeuvel.nl

 9 km
Route is grotendeels gemarkeerd met een donkerblauwe aanduiding. Let wel: op twee plaatsen wijkt deze wandelroute af van de donkerblauwe wandelroute voor nóg meer hoogtepunten van de Kaapse Bossen. Ook te wandelen met de [route-app NatuurRoutes](#).
Tip: bekijk voor je vertrek de [Druktemonitor Utrecht](#).

 Uitkijktoren [De Kaap](#)
[Toon op kaart](#)

 Vanuit Utrecht, volg de A12 richting Arnhem. Neem afslag 21 (Maarn) richting Wijk bij Duurstede (N227, Amersfoortseweg). Na 3,6 km linksaf de Dorpsstraat op richting Leersum (N225). De Dorpsstraat gaat over in de Leersumsestraatweg.

 Lijn 50 (vanuit Utrecht) of lijn 81 (vanuit Woudenberg), halte Kaap Doorn.

1 Start

Welkom in de Kaapse Bossen, midden in Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug. Vanaf de parkeerplaats Kaapse Bossen beginnen verschillende wandelroutes. Vandaag wandelen we de Hoogtepunten-route. Fijne wandeling!

2 Remise

Het rijtje huizen aan je rechterhand hoorde bij de oude tramremise Sandenburg. De huisjes deden dienst als conducteurskamer, kolenopslag en ook het personeel woonde er. Het tramlintje verbond vanaf 1885 de plaatsen Doorn en Wijk bij Duurstede. Toen aan het einde van de Tweede Wereldoorlog een bom de rails en de wagons vernielde, hield de tram op te bestaan.

3 Tennisbaan

Rechts van het pad zie je de restanten van de trap, die hoorde bij de tennisbaan van landgoed De Ruiterberg. Vroegere bewoners speelden hier regelmatig een partijtje. Er was zelfs een tribune voor de toeschouwers en een kleedkamer voor de bezwete spelers.

4 De Ruiterberg

Vanaf de heuvel aan je linkerhand heb je uitzicht op de achterkant van het landhuis De Ruiterberg. Het oorspronkelijke huis werd in 1917 gebouwd in opdracht van de rijke Jan Wilmink, directeur van de grote Amsterdamse rederij Lloyd. Het was een gedurfde

onderneming om in deze tijd zo'n grote buitenplaats aan te leggen. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd het huis door de geallieerden gebombardeerd in een poging de archieven van de Duitse geheime dienst te vernietigen. Na de oorlog werd het landhuis herbouwd in de sobere Delftse Schoolstijl. Het huis is particulier bewoond en is niet te bezoeken.

5 Grindkuilen

In de 19e eeuw werd in de Kaapse Bossen grind gewonnen. Op veel plaatsen in het bos zie je – zoals hier naast het pad – ondiepe kuilen, waar grind uitgegraven is. Waarschijnlijk gebeurde dit met de hand. Het grind gebruikte men om wegen en erven te verharderen.

6 Poortgebouw

Je staat hier voor de markante ingang van landgoed De Ruiterberg, gebouwd in Delftse Schoolstijl. De luiken voor de ramen zijn geschilderd in blauwwit zandlopermotief. Op het torentje staat een windvaan met ruiter te paard, symbool voor De Ruiterberg. In 2013 heeft Natuurmonumenten het gebouw opgeknapt en heeft het de oorspronkelijke dakbedekking van leisteen terug.

7 Uitzichttoren De Kaap

Wie is als eerste boven? De 26 meter hoge uitzichttoren is een hele klim! Boven kun je genieten van een prachtig uitzicht. Bij helder weer zie je zelfs de Dom in Utrecht liggen. De toren verrees in 2006. Het heeft een stalen frame dat bekleed is met larikshout uit de Kaapse Bossen. Let ook eens op de bankjes rondom de toren. Die hebben hetzelfde ontwerp als de toren, maar dan horizontaal.

8 Doornse Kei

Deze zware zwerfsteen was een van de attracties van de Kaapse Bossen in de jaren dertig. Het gevaarte staat symbool voor de IJstijden, toen de schuivende ijsmassa veel zwerfkeien uit Scandinavië achterliet. En wie de sokkel van de steen goed bekijkt, kan letters ontdekken. De tekst luidt: De Doornsche Kei. Rond 1900 kregen mensen meer vrije tijd en kwam het toerisme op gang, zoals een uitje naar de Kaapse Bossen. De eigenaren van het landgoed bouwden verschillende attracties in het bos. Behalve deze kei zorgden ook twee uitzichttorens en een stenen tafel voor vermaak van de bezoeker. Om al dat moois te zien moest je dan wel entree betalen.

9 Tamme kastanje

Hier staat een tamme kastanje, een boom die je vrij veel ziet in de Kaapse Bossen. Ze zijn ooit aangeplant vanwege de houtkwaliteit, hun landschappelijke schoonheid en hun eetbare kastanjes.

10 Helenaheuvel

Dit chalet en theehuis werd in 1931 gebouwd op de gelijknamige heuvel. Vroeger kon je hier een entreekaartje kopen voor het gebied. De naam is afgeleid van de oudste dochter van de familie Swellengrebel. Deze familie vestigde zich rond 1750 in Doorn. Zij kwamen in bezit van dit toen nog woeste heidegebied. Het deed hen denken aan Zuid-Afrika, waar zij jarenlang hadden gewoond. Daar komt de naam Kaapse Bossen vandaan.

11 Stuifzand

Dit heide- en stuifzandveld is een restant van het eens woeste heidegebied, dat vanaf de 18de eeuw steeds meer werd bebost. Zoek maar eens goed op de grond naar 'Gods naaigaren', een bijnaam van zandzegge. Deze plant van het open zand heeft ondergrondse, horizontale wortelstokken. Daarmee kan het plantje een zandvlakte snel veroveren.

12 Boswallen

Aan beide zijden van het pad zie je oude boswallen uit het begin van de 19e eeuw. Toen werden de bossen opnieuw ingeplant voor commercieel gebruik. Om de jonge boompjes te beschermen tegen de schapen die op de aangrenzende heide graasden, legde men boswallen aan. Prikkel draad bestond toen nog niet. De wallen in de Kaapse Bossen beslaan in totaal wel 6 kilometer. Meestal zijn ze begroeid met zomereiken, berken, grassen en mossen. Het zijn plekken waar muizen, hermelijnen, wezels, eekhoorns en allerlei vogels voedsel kunnen vinden.

13 Hakhout

Hier zie je een stukje jong bos met een hek eromheen. Het hek zorgt ervoor dat reeën de jonge boompjes niet direct opeten. Hier komt hakhoutbos. Eens in de zoveel tijd wordt het hout geoogst, net als vroeger. De hakhoutbossen leverden veel schors op, in de 19e eeuw een belangrijke grondstof voor leerlooierijen. Tegenwoordig zijn het waardevolle bosjes waar bijzondere planten en dieren voorkomen. Als het hakhout voldoende is uitgelopen, wordt het raster weer weggehaald.

Routebeschrijving

Let op: ga na dit punt linksaf in plaats van de blauwe paaltjes te volgen. Voor een extra hoogtepunt in de Kaapse Bossen.

14 Stenen tafel

Deze stenen tafel is hier in 1931 geplaatst en was vroeger een geliefde pauzeplek. Het dekblad bestaat uit is een molensteen die afkomstig is uit een molen in Wijk bij Duurstede. Iets verderop kun je een onder de beuken een oude betonnen drinkbak zien liggen. Die is ooit aangelegd voor het wild.

Routebeschrijving

Let op: na dit punt wijkt even verderop het routekaartje weer af van de uitgezette, blauwe route in het bos. Sla opnieuw linksaf in plaats van de blauwe paaltjes te volgen. Voor een extra hoogtepunt in de Kaapse Bossen.

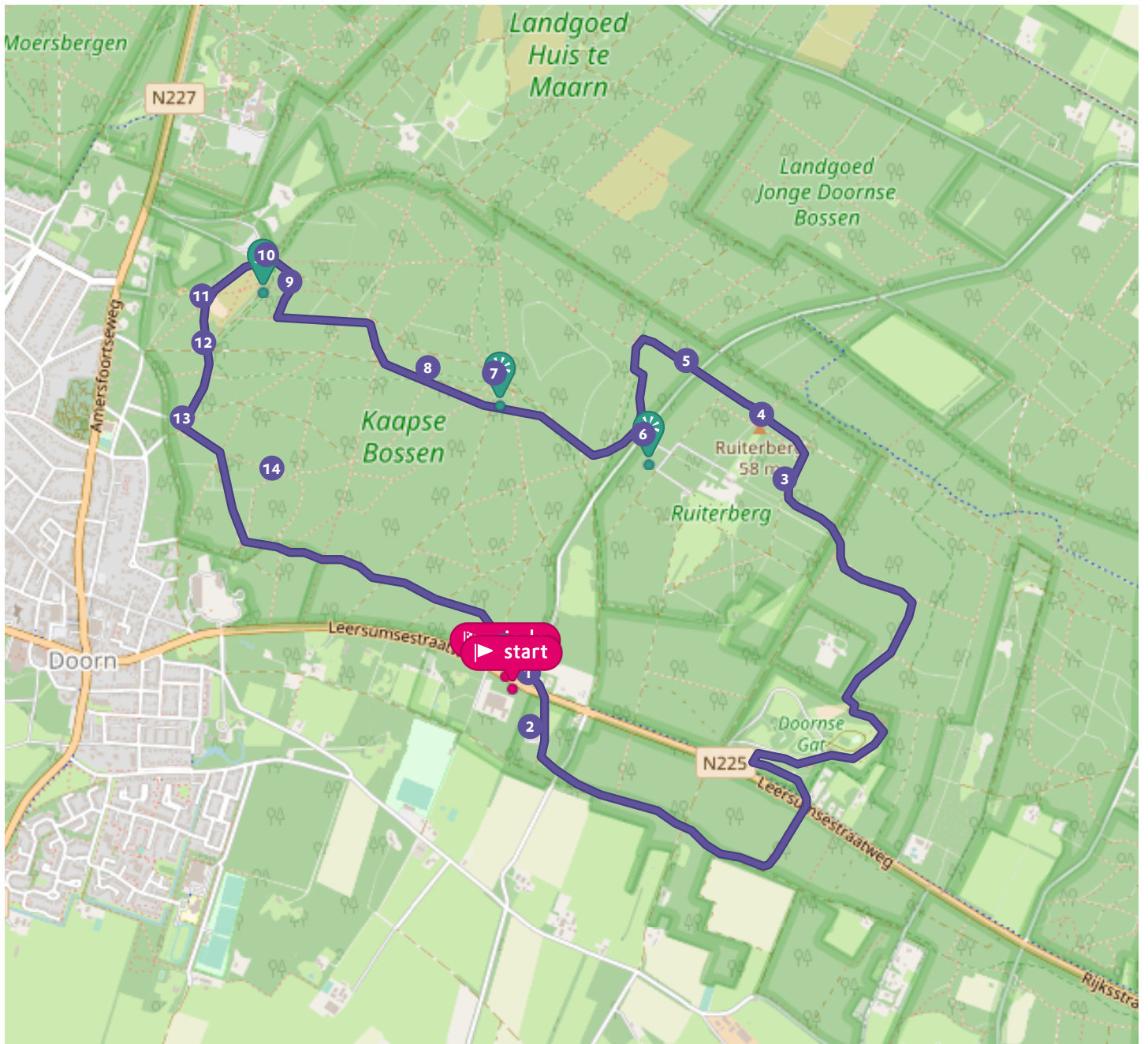

15 Grafheuvel

Rechts zie je een van de vele grafheuvels op de Utrechtse Heuvelrug. Over het graf van een dode werd aan het eind van de steentijd tot ver in de bronstijd een aarden heuvel opgeworpen. Vaak werden er later meer doden bijgeplaatst, waardoor plaatselijk grote familiegrafheuvels ontstonden.

16 Finish

Bijna terug op de parkeerplaats. We hopen dat je een fijne wandeling hebt gehad.

© OpenStreetMap/Leaflet

5,84 km
Friesland

Natuurmonumenten

Boswandeling De Slotplaats in Bakkeveen (Friesland)

De Slotplaats is een landgoed in Friesland met een grote variatie aan planten en dieren, waar je heerlijk kunt wandelen en de vreemdste dingen tegenkomt. Wat dacht je bijvoorbeeld van rabatten, pingoruïnes, een sterrenschans en oude snelwegen? Na deze bijzondere wandeling kun je in het prachtige landhuis en restaurant op adem komen onder het genot van een duurzame en streekeigen lekkernij.

Startpunt

Parkeerplaats Foarwurker Wei

Foarwurker Wei
9243 JZ Bakkeveen (FR)

Neem vanaf de N31 Emmen - Drachten bij Wijnjewoude afslag Bakkeveen.

Vanaf NS-station Assen loopt er een bus tot aan de halte centrum in Bakkeveen.

De Slotplaats | ontdek waar je bent, proef waar je eet

[Foarwurkerwei 3](#)

9243 JZ Bakkeveen

info@deslotplaatsbakkeveen.nl

T 06 22 20 17 70

5,84 km

Ook te wandelen met de [route-app NatuurRoutes](#).

1 Burmaniazuil

Midden in het bos staat de Burmaniazuil, de zogenaamde 'poppestien'. Vroeger stond er, naar horen zeggen, een loden haan op. Het verhaal gaat dat als de haan kraaide, de zuil kantelde zodat de moeder (of de vader!) de baby eronder vandaan kon halen.

2 Rabatten

Vanaf 1700 werden hier bossen aangeplant. Kijk je links over het weiland, dan valt het op dat het bos een goede meter hoger ligt. Hoewel je zou kunnen denken dat de weide ooit is afgegraven, zit de belangrijkste verklaring voor dit hoogteverschil in de bijzondere aanleg van het bos. Het staat namelijk op zogenaamde rabatten: kunstmatige ophogingen waarop de bomen zijn geplant. Zonder rabatten hadden de meeste voor houtproductie interessante boomsoorten geen overlevingskans. De bodem was eenvoudigweg te nat. Als gevolg van dit grondverzet ontstonden overal in het bos slootjes die de afwatering versnelden. De rabatten structuur is duidelijk te zien, juist voordat de route naar rechts afbuigt, in de strook bos waar je aan beide kanten van het pad in kunt kijken.

3 Voormalige heide

Het bos vertoont hier nog sporen van het heidelandschap dat hier ooit was. Onder de oude dennen groeien planten als struikhei, dophei, pijpenstrootje en vossebes. Zolang er voldoende licht op de bodem doordringt en de bodem nog voedselarm is, blijven ze in de ondergroei aanwezig. Behalve de meer uniforme vakken met naaldbos zie je ook gevarieerde stukken bos waar al spontane bosomvorming optreedt. Berken, eiken en lijsterbes schieten op. In deze afwisselende stukken bos leven talloze vogels als zwartkop, appelvink, wielewaal, spechten en mezen. Door de diversiteit aan planten vinden ze voldoende voedsel en nestmogelijkheden.

4 Hannekemaaiers

De dikke beuken op de Beakendyk zijn honderden jaren oud. De dijk was destijds een 'verkeersader'. Arme hannekemaaiers (seizoensarbeiders) uit Duitsland trokken over de dijk richting Drenthe om daar te gaan werken.

5 Koningsdiep

Het dal van het Koningsdiep is te zien aan de rand van het bos. Vroeger meanderde dit stroompje sierlijk door het landschap. Nu is de beek rechtgetrokken, zodat het water sneller stroomt en de wei- en bouwlanden droog blijven. De natuur ging er met deze ingreep niet op vooruit. Nu wordt er hard gewerkt om het landschap weer in z'n oorspronkelijke staat te herstellen.

6 Wespendif

De machtige wespendif broedt af en toe in dit bos. De vogel is dol op wespenlarven en -eieren. Natuurmonumenten kapt soms bomen voor hem. Dat is nodig voor een goede aanvliegroute naar zijn nest.

7 Heikikkers

Het bos verdroogt. Om het water beter vast te houden heeft Natuurmonumenten twee grote slenken hersteld. Nu kun je weer genieten van kleurrijke libellen, vleesetende zonnedauw en heikikkers.

8 Sterrenschans

Middenin het bos vind je een heuse sterrenschans. Een sterrenschans - een aarden wal in de vorm van een ster - werd meestal aangelegd ter verdediging. Hier is de schans gewoon 'voor het mooi' of wellicht om wiskundeles op te geven.

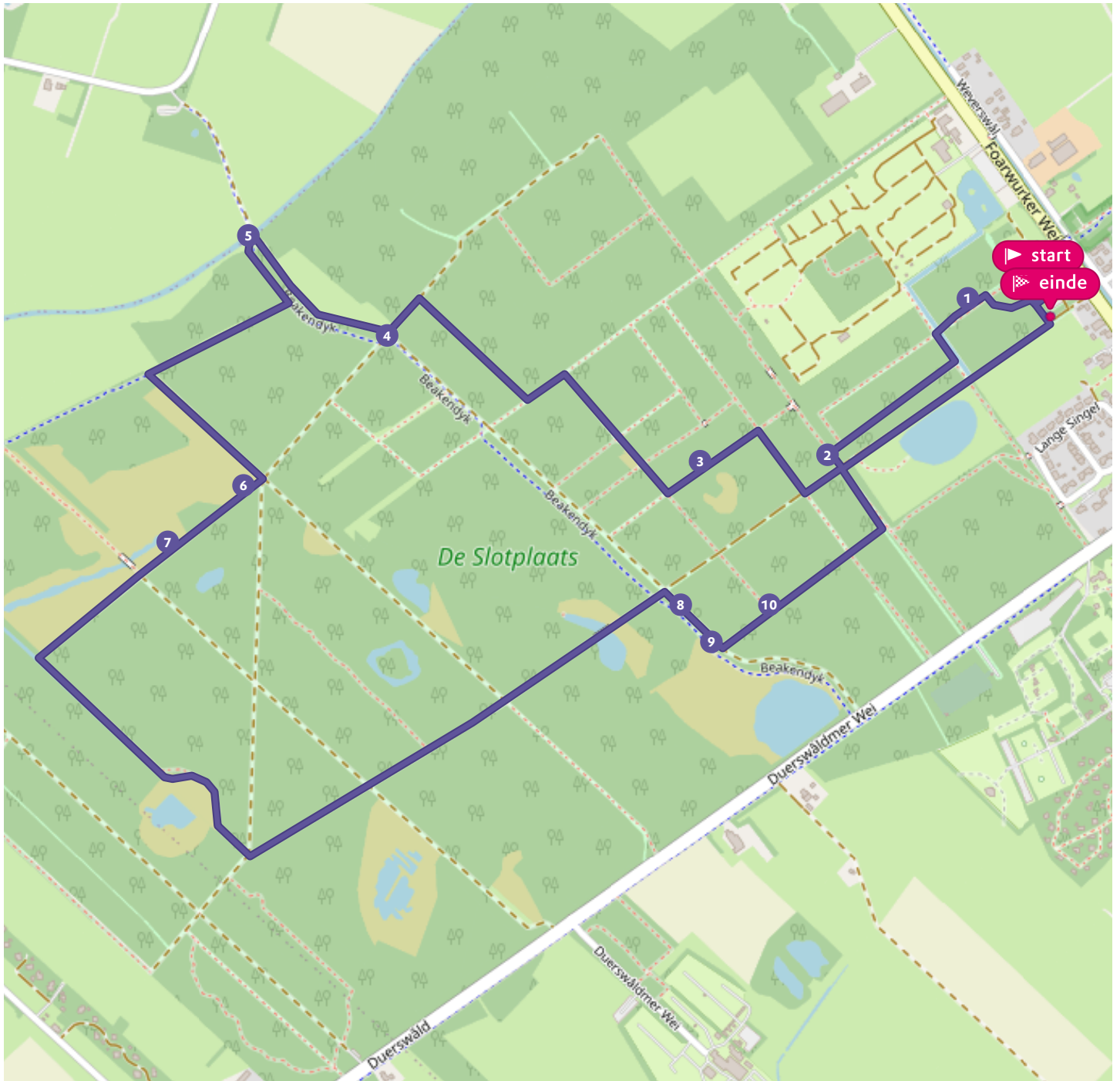

9 Pingo

De waterplas bij de sterrenschans is niet zomaar een vennetje! Het is een pingoruïne, ontstaan in de laatste ijstijd. De grond was toen permanent bevroren. Het ijs stuwde de grond op. In de laagte bleef ijs (water) staan. Het vennetje biedt nu aan allerlei soorten vogels voedsel en een rustplaats.

10 Omgevalen bomen

Onderweg heb je waarschijnlijk hier en daar omgevalen bomen zien liggen. Waarom ruimt Natuurmonumenten deze bomen niet op? In een natuurlijk bos ruimt niemand anders dan de natuur zelf de bomen op. Het duurt wel wat langer! Maar totdat de bomen tot aarde zijn vergaan, profiteren veel dieren en planten van deze omgevalen reuzen. In het dode hout leven larven en insecten die als voedsel dienen voor vogels. Het rottend hout dient als voedingsbodem voor paddenstoelen en mossen.

© OpenStreetMap/Leaflet

Wendelbosroute vanuit Rijksmonument Waterloopbos

Verken het jonge Wendelbos via de blauwe route. De route start in Rijksmonument Waterloopbos, maar al snel loop je door nat loofbos met populieren, wilgen en elzen. Op de drogere gronden staan eiken, kersen en essen. Een wandeling voor rustzoekers.

Startpunt

Paviljoen Het ProefLab//

Voorsterweg 34
8316 PT Marknesse (FL)
T (0527) 20 37 91
info@hetproeflab.nl

T (0527) 25 25 70
flevoland@natuurmonumenten.nl

Deltawerk //
[Toon op kaart](#)

8,3 km

De route start bij de parkeerplaats van Rijksmonument Waterloopbos. Volg daar de blauwe pijlen. De route is 8,3 kilometer, maar is bij punt 1 in te korten tot 5,4 kilometer. Ook te wandelen met de [route-app NatuurRoutes](#).

1 Beuken en beken

Hier heb je het gevoel in een oud loofbos te lopen. In het voorjaar laten de frisgroene blaadjes speels het zonlicht door. 's Zomers geeft het bladerdek je verkoeling. Planten en dieren houden zich vooral op bij de beek.

Langs de oever heeft de grote gerande oeverspin zijn nesten. Bij onraad verschuilt deze spin zich onder water tussen de planten. Boven het water jagen libellen, zoals smaragdlibel en weidebeekjuffer, op hun prooi.

De waterweegbree met talloze kleine witte bloemetjes en beschermde zwanenbloem zorgen voor een weelderige oeverbegroeiing. Met een beetje geluk ziet u zelfs een ijsvogel voorbij vliegen.

2 Afgekorte route

De blauwe route gaat hier rechtsaf. Je kunt je route inkorten door hier linksaf te slaan. Volg de blauwe pijlen en je komt vanzelf weer op de eigenlijke route.

3 Wendelbos

Je bent inmiddels in het Wendelbos. Het ligt laag, waardoor regenwater zich hier verzamelt. De Wendelbeek en de bodem van rijke zeeklei zorgen voor permanente nattigheid. Een prachtig nat

bos van inheemse loofbomen als wilgen en elzen is het resultaat. Vanwege de verhoogde paden houd je droge voeten. Geniet van het weelderige "oerwoud" dat hier groeit.

4 Netl

Aan de overkant van de Zwolse Vaart zie je een Netl, de Wildste Tuin liggen. Bij Netl kun je over een touwbrug naar het eiland, klimmen en klauteren over speelgoed door de natuur of je verstoppen in de bamboejungle. Of wandel de Wildste Tuin route met wilde natuur, boeiende innovaties en leuke weetjes. Lekker eten en drinken in het strandpaviljoen kan natuurlijk ook.

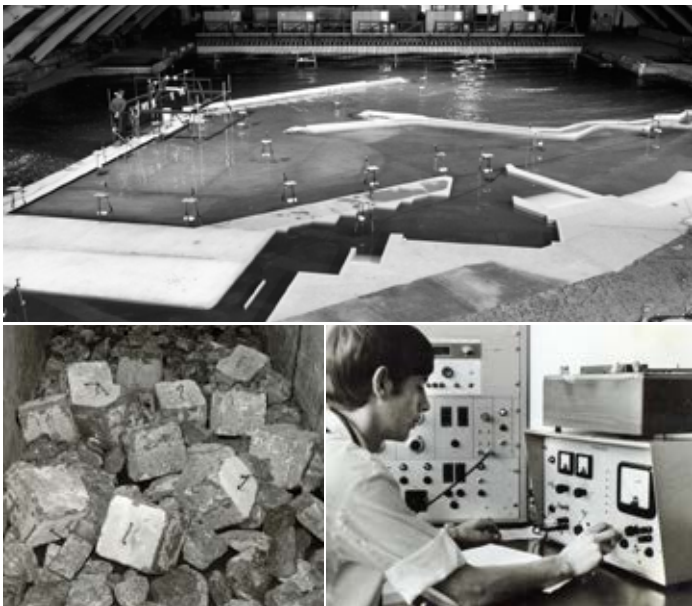
5 Zwolse Vaart

Amazone in de polder? Je staat hier bij de prachtige oevers van de Zwolse Vaart. Opvallend is dat het waterniveau in de vaart wel 2 meter lager is dan dat in het Waterloopbos. De Zwolse Vaart heeft gemiddeld een niveau van -4,5 meter NAP. Natuurmonumenten en Provincie Flevoland hebben hier natuurvriendelijke oevers aangelegd. Allerlei planten en dieren vinden hier een groei- of woonplaats. Winst voor de natuur en natuurliefhebbers.

6 Voorsterbeek

Je staat hier bij de bron van de Voorsterbeek. Een bijzonder beek van een kleine vijf kilometer via het Voorsterbos naar het Wendelbos. Natuurmonumenten heeft de beek in 2007 aangelegd om het bos te vernatten. De grote uitdaging was om de beek omhoog te laten lopen. Het resultaat mag er zijn: een uniek vochtig bos, met een grote diversiteit aan planten en dieren. In de winter staan soms hele stukken bos onder water.

7 Golfbak

Over het model Golfbak stond vroeger een hal, zodat weer en wind de onderzoeksresultaten niet konden beïnvloeden. Ingenieurs onderzochten er onder andere de stabiliteit van een blokkendam onder invloed van stroom en golven. In totaal hebben hier 18 verschillende onderzoeken plaatsgevonden. Tegenwoordig is het een zonnige plek met vlinders, libellen en de ijsvogel. De Golfbak is in 2019 geheel gerestaureerd. Op deze manier blijft deze plek bewaard voor de toekomst. Dit schaalmodel van het voormalig Waterloopkundig Laboratorium vertelt een deel van de unieke geschiedenis van Rijksmonument Waterloopbos.

8 Deltawerk //

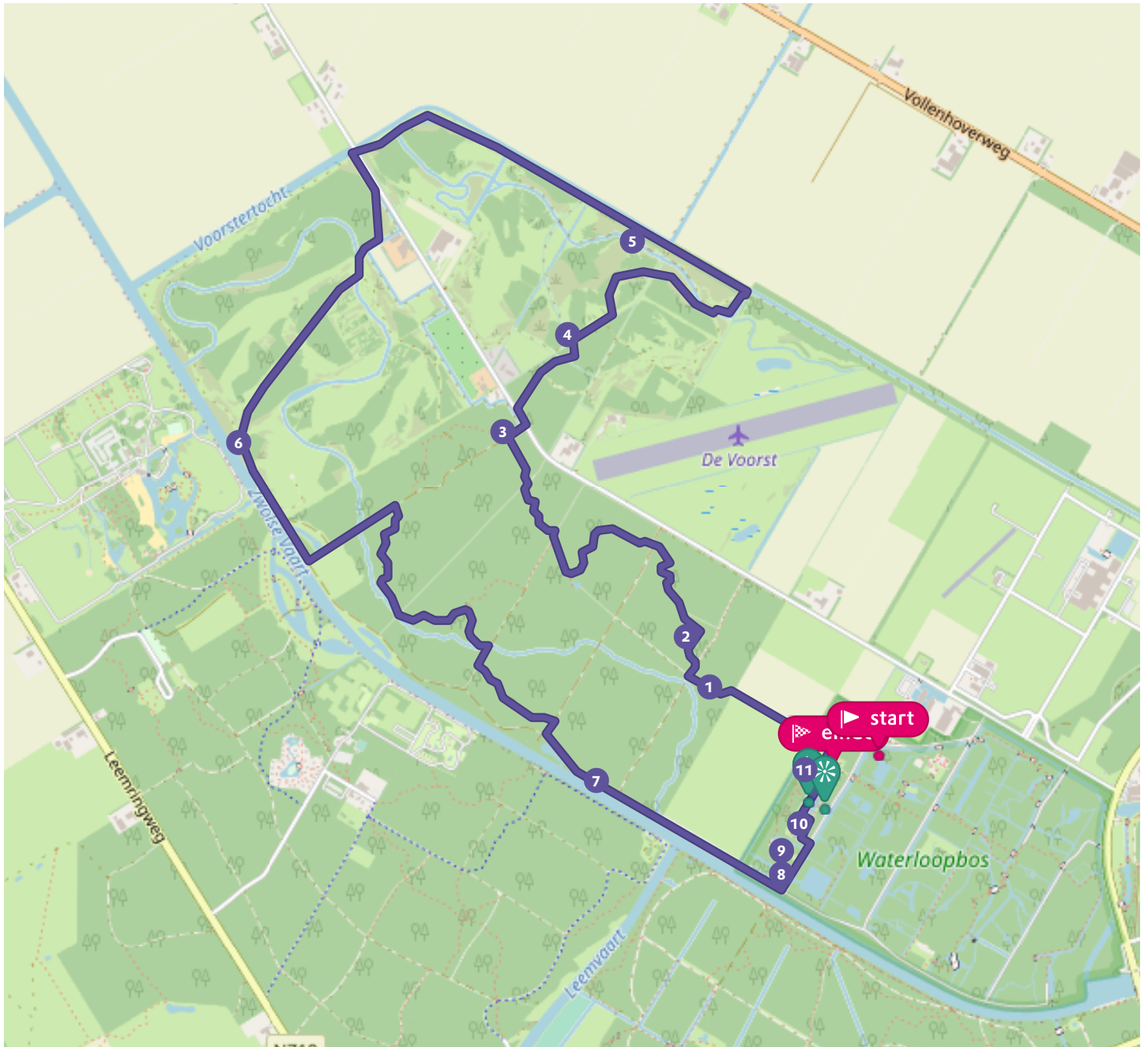
Als ode aan de honderden waterloopkundige onderzoeken die in het Waterloopbos zijn uitgevoerd, hebben ruimtelijke kunstenaars RAAAF en Atelier de Lyon de Deltagoot omgevormd tot het kunstwerk Deltawerk//. Het beton, ooit in een strakke lijn, is nu doorbroken. Betonnen panelen zijn uit de wanden gezaagd, gedraaid en gekanteld. Dit biedt een magische belevenis van licht en donker, met tussendoor uitzichten op de omringende natuur. Het zal in de loop der jaren veranderen in één groot paradijs van korstmossen. Enkele zeldzame soorten zijn hier al gezien. Zo wordt Deltawerk// een groen monument waar kunst, natuur en techniek samenkomen.

Eind jaren zeventig is de Deltagoot gebouwd voor onderzoek ten behoeve van de stormvloedkering in de Oosterschelde. Daarna zijn onderzoeken naar onder andere strand- en duinerosie, kustlijnbescherming en dijkbekleding, golfbrekers en olieplatformen uitgevoerd. Tot 2016 is de Deltagoot in gebruik geweest.

9 Paviljoen Het ProefLab//

In het Paviljoen is restaurant Het ProefLab// en het informatiepunt van Natuurmonumenten gevestigd. Het Paviljoen bevindt zich naast het kunstwerk Deltawerk//. Het is een prachtige locatie voor een heerlijk kopje koffie, voor of na een mooie wandeling door het Waterloopbos.

© OpenStreetMap/Leaflet

16 km
Gelderland

Natuurmonumenten

Wandelroute 16 km Hackfort, vlakbij Vorden

Een prachtige wandeling door een typisch Achterhoeks landschap, landgoederen en het gezellige dorp Vorden. Op landgoed Hackfort vind je nog eeuwenoude en door houtwallen omgeven akkers, hakhoutbosjes, poelen en historische boerderijen. Bezoek de watermolen, de kasteeltuin en kom even heerlijk bij in de Keuken van Hackfort; de brasserie in het gerestaureerde koetshuis.

Startpunt

Stationsweg 31, 7251 EL Vorden (GD)
T (0575) 55 55 60

Vorden heeft een NS-station.

16 km

Ook te wandelen met de [route-app NatuurRoutes](#). Deze route maakt deel uit van het wandelnetwerk Achterhoek en is gemarkeerd met de blauwe pijltjes van het wandelnetwerk.

Honden welkom, mits aangelijnd. De route loopt door een klein hondenloopgebied, net aan de rand van Vorden. Voor de rest van de wandeling moeten honden zijn aangelijnd.

Brasserie De keuken van Hackfort

[Baakseweg 6](#), 7251 RH Vorden

T (0575) 55 50 15 / info@keukenvanhackfort.nl

Rustpunt de Rietberg / Camping 't Uitzicht

[Baakseweg 12](#), 7251 RH Vorden

T (06) 49 20 29 22

Watermolen Hackfort

[Baakseweg 10](#), 7251 RH Vorden

Kasteel Hackfort

[Baakseweg 8](#), 7251 RH Vorden

1 Startpunt

De route start bij station Vorden, bereikbaar met trein en bus (beiden Arriva) vanuit Zutphen.

2 Kasteel Vorden

Vanaf hier kun je, voorbij de rotonde, kasteel Vorden zien liggen. Het is in particulier eigendom.

3 Eiken en klimop

Verderop langs de route, na het hondenlosloopgebied, zie je dat de eiken langs het pad flink begroeid zijn met klimop. In het najaar komen veel bijen en andere insecten snoepen van de nectar en het stuifmeel van de bloeiende klimop. In de winter zijn de zwarte bessen voedsel voor veel vogels. Er zijn ook plekken op landgoed Hackfort waar de klimop juist van de eiken wordt weggehaald. Met name langs verkeerswegen waar bomen vaak worden gecontroleerd. Door klimop zou je soms beschadigingen van de stam niet kunnen zien.

4 Kampen of bolle akkers

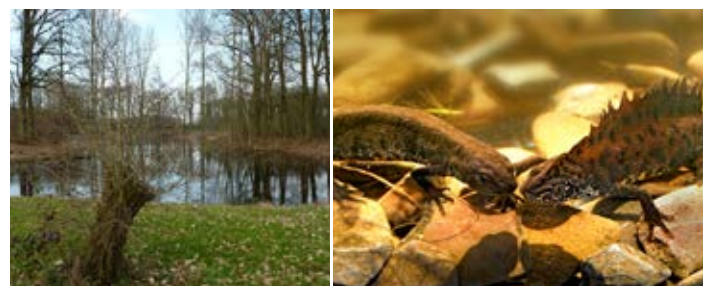
Op landgoed Hackfort wandel je in een typisch Achterhoeks landschap. Het is kleinschalig en vol afwisseling, met weilanden,

hakhoutbosjes en eikensingels die de kleine akkers omzomen. Deze akkers, oude essen of ook wel kampen genoemd, hebben een bolle vorm en liggen duidelijk hoger dan het pad. Je ziet ze hier langs de route. Doordat boeren eeuwenlang schapenmest met heideplaggen op de akkers aanbrachten, kwamen deze akkers of essen hoger te liggen. Ze werden vooral aangelegd op dekzandkopjes: kleine, door natuurlijke omstandigheden gevormde heuveltjes, die van nature al één tot vijf meter boven het omringende gebied uitstaken.

5 Veengoot

Je steekt tweemaal de Veengoot over. Dit is voor het grootste deel een gegraven geul. Tussen 1926 en 1940 werd deze nog gedeeltelijk uitgediept en rechtgetrokken. Dit gebeurde in het kader van een werkverschaffingsproject en het had tot doel om wateroverlast en overstromingen in het gebied tegen te gaan. Behalve de Veengoot werd toentertijd ook de Baakse Beek uitgediept. Inmiddels heeft de natuur sterk te lijden onder verdroging en neemt het waterschap allerlei maatregelen om het water juist langer vast te houden in het gebied. Op verschillende plekken in de Veengoot zie je nu stuwen die er voor moeten zorgen dat het water langer wordt vastgehouden.

6 Poelen

Aan de linkerkant van het pad zie je in het weiland een drinkpoel liggen. Vroeger waren er veel van dit soort poelen, maar deze raakten in de loop der jaren steeds vaker vervangen door zogenaamde weidepompen; dit zijn een soort zelfbedieningskranen voor het vee. De oorspronkelijke drinkpoelen werden gedempt - vaak met huisafval.

Vanaf de jaren '80 van de vorige eeuw heeft Natuurmonumenten weer een aantal poelen opengemaakt. Ze werden leeggemaakt en het afval werd afgevoerd. Deze ontwikkeling is van levensbelang voor amfibieën. Soorten als de bruine en groene kikker, de gewone pad en de water- en kamsalamander leggen hier hun eitjes. Nu hoor je in het voorjaar en de zomer vaak weer het zachte gekwaak van padden.

Aangekomen bij routepaal C49 kun je linksaf naar het café in Wichmond. Voor het vervolg van de route blijf je de blauwe pijlen volgen.

7 Landgoed Suideras

Landgoed Suideras grenst al zo'n vijf eeuwen aan Hackfort. In 1662 werd het landgoed omschreven als een 'plaisante havezaete'. Een havezate is een versterkt huis, hof of hoeve. In de 17e eeuw moest je een havezate bezitten om lid te mogen worden van een ridderschap.

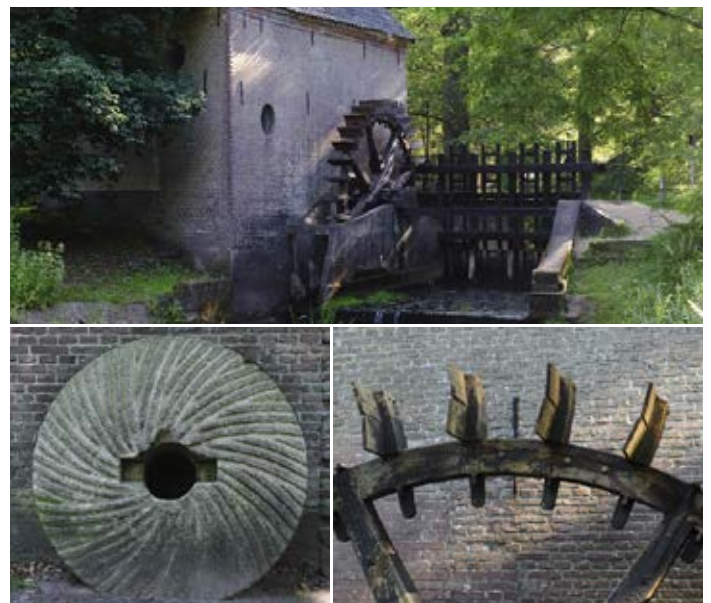
In tegenstelling tot landgoed Hackfort, dat steeds binnen één familie is gebleven, veranderde landgoed Suideras regelmatig van eigenaar - meestal vanwege geldgebrek. Er woonden bekende geslachten als Van Suderaes, Van Goltstein, Van Eck, Van Heeckeren en Ruys de Beerenbrouck. Het huidige landhuis werd eind 19e eeuw gebouwd. Het is in particulier bezit van de erven Van Nispen tot Sevenaer- Ruysch de Beerenbrouck.

De directe omgeving van het huis is niet toegankelijk. Daar waar het pad overgaat in een klinkerweg kom je het landgoed Hackfort weer binnen.

8 Dorsmolenhuisje

Een stuk van de wandelroute af, op de voormalige parkeerplaats, zie je een gebouwtje. Het is een dorsmolenhuisje. Het werd gebouwd in opdracht van de 'Coöperatieve Vereeniging Onderlinge Stoomdorsery Hackfort en Omstreken'. Deze vereniging beheerde een gemeenschappelijke dorsmolen. Buiten het dorsseizoen werd de molen gestald in deze schuur. In de nazomer trokken de machinist, in de volksmond 'dorskeerl' genoemd, en de zogenaamde inlegger met de dorsmachine langs de boerderijen om daar het geoogste graan te dorsen. Natuurmonumenten restaureerde de schuur met steun van de Maatschappij voor den Werkenden Stand Amsterdam. Binnen in de schuur staat een dorsmolen opgesteld. Deze heeft Natuurmonumenten te leen van het Frysk Lanbou Museum. De oorspronkelijke dorsmolen van Hackfort bestaat niet meer, de molen op de foto is van elders. Vernieling en vandalisme hebben er helaas voor gezorgd dat de deur van het huisje is geforceerd, waardoor openstelling nu niet mogelijk is.

9 Watermolen

De watermolen van Hackfort dateert uit 1700. Bij voldoende water in de beek is de molen in principe iedere zaterdag in bedrijf, dankzij een groep vrijwillige molenaars. Meestal wordt er graan gemalen van boeren op Hackfort en biologische boeren in de omgeving.

Het gemalen graan wordt door de boeren weer gebruikt als voer voor het vee. De molenaars kunnen de molen overigens ook ombouwen tot zaagmolen. Zo konden de bewoners van Hackfort hun kachelhout laten zagen. Dit gebeurt een enkele keer per jaar. De molen wordt aangedreven door het water uit de Baakse Beek. Toen Natuurmonumenten in 1981 per legaat eigenaar werd van landgoed Hackfort kwam daarmee ook de molen in haar bezit. De molen stond toen al jarenlang stil; het gebouw en het rad waren in slechte staat. Bovendien was het waterniveau van de Baakse Beek te laag om de molen aan te kunnen drijven. In 1998 kreeg de molen een nieuw rad en nieuwe molenstenen. Toen ook het Waterschap Rijn en IJssel maatregelen nam en een stuw in de beek plaatste om het waterpeil te kunnen reguleren, kon de molen weer draaien.

10 Kasteel en koetshuis

Links zie je het indrukwekkende kasteel Hackfort. De oudste vermelding dateert uit de 14e eeuw: het 'Goet to Hacvorte' was toen niet meer dan een versterkte woontoren. Twee stoere torens herinneren aan de burcht waar Hackfort later tot uitgroeide, compleet met poortgebouw en slotgracht. De huidige vorm van het kasteel is van later datum. In het gebouw rechts van het kasteel bevonden zich vroeger de tuinmanswoning, orangerie en het koetshuis. Nu vind je er de brasserie de [Keuken van Hackfort](#).

Eeuwenlang was het kasteel in bezit van de adellijke families Van Hackfort en Van Westerholt. Hun portretten sieren nog de muren van de concertkamer van het kasteel. De laatste telgen uit de adellijke families waren baron Arend en zijn vier zusters, de freules Emma, Clara, Zus en Sannie. Ze bleven alle vijf kinderloos. Toen de laatste barones in 1981 overleed, kreeg Natuurmonumenten het landgoed. Daarbij bepaalden zij dat het landgoed met al zijn landerijen en boerderijen één geheel moest

blijven. De grote zaal in het kasteel moest beschikbaar blijven voor sociaal/culturele evenementen, bij voorkeur voor de bevolking van Vorden. Dat gebeurt in de huidige Van Westerholtzaal, welke kan worden afgehuurd via de [Keuken van Hackfort](#). Het kasteel is in 2018/2019 grondig verbouwd en gerestaureerd. De kamers zijn omgetoverd tot een 5-tal [bijzondere vakantiesuites](#), waar in totaal zo'n 18 gasten kunnen verblijven.

In de [Keuken van Hackfort](#) kun je heerlijk en eerlijk eten. Veel van de producten die worden gebruikt in de keuken komen vers uit de naastgelegen moestuin, de Hof van Hackfort. Puur genieten dus! Deze historische moestuin leverde ooit de groenten, fruit en bloemen voor de adellijke kasteelbewoners. Natuurmonumenten heeft de tuin in haar oude glorie hersteld. Er groeien (bijna) vergeten groentesoorten als aardpeer, snijbiet en kardoer. Tussen de groenten groeit een rijke verzameling aan keukenkruiden en kleurige bloemen. Een groep vrijwilligers onderhoudt de Hof van Hackfort en is in het seizoen aanwezig op dinsdag, woensdag en donderdag om tekst en uitleg te geven. Daar hoeft je als bezoeker echter niet op te wachten, want je kunt de prachtig aangelegde tuin elke dag bezoeken. Loop je iets verder dan zie je achter de herstelde tuinschuur het vijvertheater liggen, geschikt voor zomerse openluchtconcerten.

De appartementen zijn de huur via [Buitenlevenvakanties.nl](#), voor het huren van de zaal kun je contact opnemen met de Keuken van Hackfort.

11 Graan, bloemen en vogels

Twee van de historische boerderijen op het landgoed werden verbouwd tot woonboerderij voor zorginstelling Urtica de Vijfprong: 't Hofhuis en de Hoogkamp. Urtica de Vijfprong en andere (biologische) boerderijen verbouwen graansoorten zoals gerst, haver en rogge. Ze doen dat op een natuurvriendelijke

manier. Daardoor zie je 's zomers klaprozen, korenbloemen, kamille en akkerviooltjes de akkers opfleuren. Dit trekt op zijn beurt weer allerlei akkervogels aan. Je ziet en hoort hier soorten zoals de geelgors, groenling en soms patrijzen. De geelgors is er het hele jaar door en broedt in de omgeving. Hij is herkenbaar aan het deuntje dat wel wat lijkt op de eerste tonen van de bekende 5e symfonie van Beethoven.

12 Weilanden

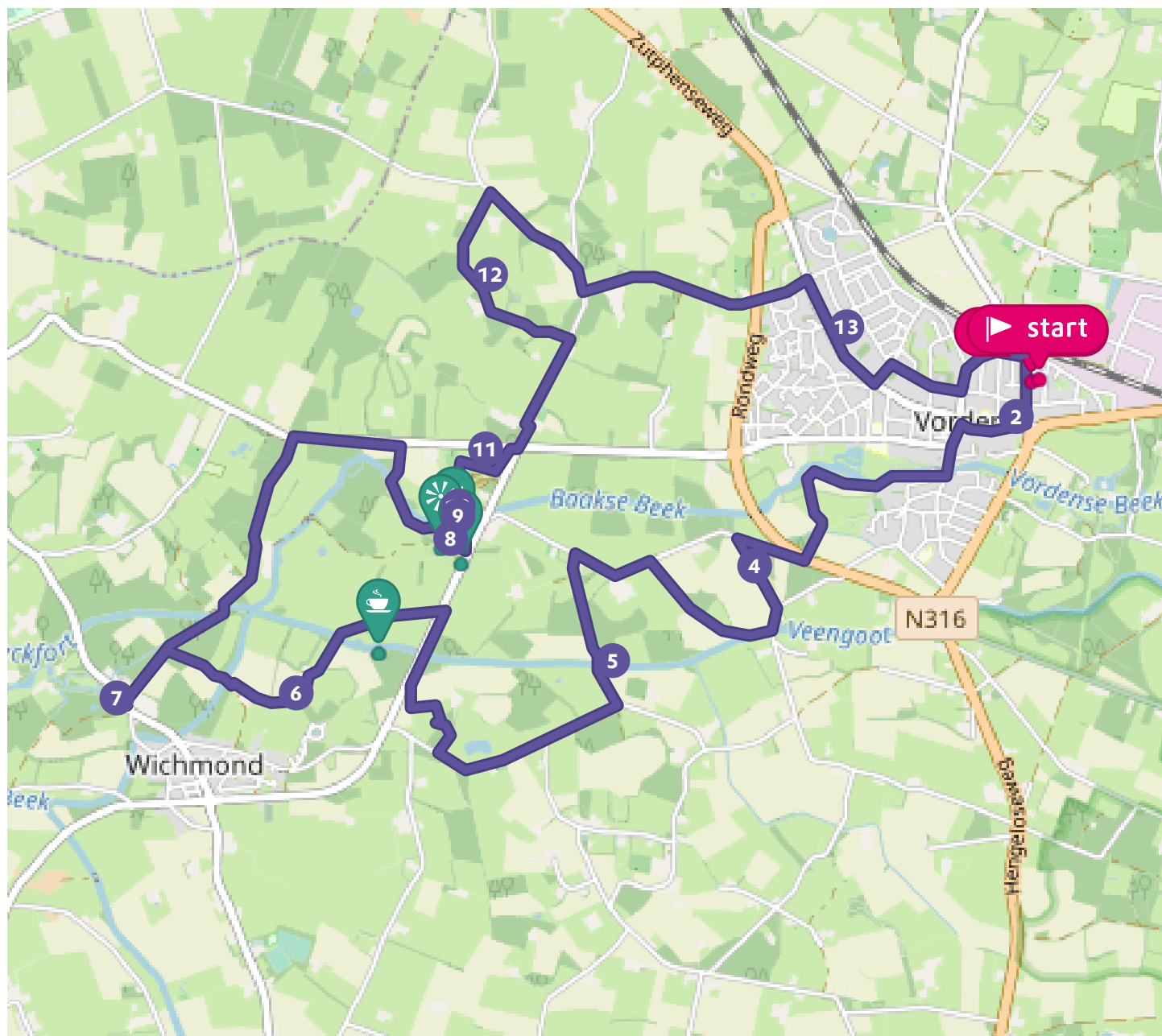
Deze weilanden worden op een natuurvriendelijke manier beheerd. Elk detail is belangrijk!. Zo zul je hier weinig creosootpalen tegenkomen; hekpalen die met een teerproduct zijn behandeld. De rasterpalen rondom deze weilanden zijn vaak gemaakt van onbehandeld hardhout uit de omgeving, zoals eiken- of kastanje hout. De palen hebben ook een functie als nestelplaats voor wilde bijen en wespen. Deze insecten leggen hun eitjes in scheuren, spleten en oude boorgangen van kevers. Bij de graslandpercelen die Natuurmonumenten beheert komt de opbrengst op de tweede plaats. Bestrijdingsmiddelen worden niet gebruikt en de bemesting is beperkt. Zo ontstaan hooilanden vol bloemen, die vlinders en andere insecten aantrekken.

13 Eindpunt

Je bent bijna aan het einde van de wandeling gekomen. Je kunt even op adem komen bij een van de horeca-gelegenheden verderop langs de winkelstraat. De route voert je vanaf dit punt terug naar het station.

Wij hopen dat je een plezierige wandeling hebt gehad en zien je graag terug in een van onze natuurgebieden.

© OpenStreetMap/Leaflet

's-Gravelandse Buitenplaatsen

Ontdek de cultuurhistorie uit de gouden eeuw

Je wandelt over acht 's-Gravelandse buitenplaatsen: Boekesteyn, Schaep en Burgh, Bantam, Hilverbeek, Spanderswoud, Land en Bosch, Jagtlust en Gooilust. In de lente en zomer kun je tijdens het wandelen genieten van de bloemenpracht op de buitenplaatsen van 's-Graveland. 's Winters vormen de landhuizen met omliggende parkbossen een prachtig stilleven. De route is gemarkeerd met gele pijltjes.

Startpunt

  Bezoekerscentrum Gooi en Vechtstreek
Noordereinde 54b, 1243 JJ 's-Graveland (NH)
T (035) 656 3080
bcgooienvechtstreek@natuurmonumenten.nl

 Raadpleeg de [website](#) voor openingstijden.

 17,07 km
Ook te wandelen met de [route-app NatuurRoutes](#).

 Café-restaurant Brambergen
[Noordereinde 54d](#), 1243 JJ 's-Graveland
T (035) 303 1306 / info@brambergen.nl

 Vanaf het NS-station Hilversum of NS-station Naarden-Bussum bus 105, halte 'Natuurmonumenten' in 's- Graveland. Volg het weggetje richting het bezoekerscentrum. Bij station Hilversum en Naarden-Bussum is fietsverhuur mogelijk, het is 6 kilometer fietsen. Vanaf station Bussum-Zuid is het ongeveer 5 kilometer wandelen naar het bezoekerscentrum.

1 Landhuis Boekesteijn

Je staat nu voor het monumentale landhuis Boekesteijn. 'Boeke' is oud-hollands voor beuk. Waarschijnlijk komt daar de naam van het landhuis vandaan. Tijdens de wandeling zul je dan ook veel beuken zien. Oorspronkelijk stonden aan beide kanten van het voorname huis twee bijgebouwen, waarschijnlijk een koetshuis en een oranjerie. Aan de voorzijde lag een cirkelvormig plein. Achter het huis lag een rechthoekige vijver en achter een muur lagen moestuinen en een boomgaard. De tuinen rond het landhuis waren oorspronkelijk aangelegd in Franse stijl. Die kenmerkt zich door strakke symmetrische vormen. De Franse stijl zie je nu nog terug aan de voorzijde van het landhuis. In de 18e eeuw kwam echter de Engelse Landschapsstijl in de mode. De tuinen moesten nu romantisch en parkachtig zijn. Daarom werden er rondom Boekesteijn grasvelden en heuveltjes aangelegd met natuurlijk ogende boomgroepen en verrassende doorkijkjes. Er kwamen kronkelige paden zoals in het Rococobos en het later aangelegde Slingepad.

2 Landhuis Schaep en Burgh

Het landhuis Schaep en Burgh werd gebouwd in de 17e eeuw. De naam komt van de stichter Abel Matthijs zn Burgh, zoon van een bierbrouwer, en zijn neef en erfgenaam Gerard Schaep. Schaep en Burgh is sinds 1975 het hoofdkantoor van Natuurmonumenten.

3 Slangenmuur

Tijdens je wandeling over de buitenplaatsen kom je verschillende tuinstijlen tegen. Aan het begin van de 18e eeuw legt men bij de huizen een baroktuin aan. Strak en geometrisch van opbouw met lange lanen en een sterrenbos. Later raakt deze Franse stijl uit de mode en gaan de tuinen op de schop. Er komen natuurlijke tuinen met heuvels, waterpartijen en romantische doorkijkjes. Exotische bomen en struiken zoals de rododendron en rode beuk doen hun entree. Vlak bij de huizen legt men een moestuin en een slangenmuur aan. De fraaie parken van Schaep en Burgh werden aangelegd door de bekende Nederlandse tuinarchitect Jan David Zocher jr. Slangenmuur Op dit punt zie je aan de overkant van de parkeerplaats een originele slangenmuur. Deze stenen muur heeft de vorm van een slang en is gericht op het zuiden. De muur warmt snel op en door de vorm ontstaan lusstes met een warm microklimaat. Hier kunnen zelfs abrikozen en vijgen groeien.

4 Achter het landhuis

Doorwandelen kom je aan de achterkant van het landhuis uit. Links zie je een vijver, de Lindenvijver.

Lindenvijver

De omgeving van de Lindenvijver is in 2008 volledig gerestaureerd. De oorspronkelijk zichtlijnen naar het landhuis zijn weer hersteld, er is nieuwe beplanting aangelegd en in de vijver is het eilandje weer zichtbaar geworden. Capitoel Tegenover de Lindenvijver staat het statige Capitoel. Het Capitoel was vroeger een biljartzaal. Het is nu in gebruik als vergaderzaaltje. Vanuit het Capitoel werden voorheen elke zondagochtend de radio-uitzendingen van Vara's Vroege Vogels verzorgd. Dat vindt nu plaats bij Stadzicht aan de rand van het Naardermeer.

5 Ijskelder

Je passeert hier de ijskelder. In de 18e eeuw kon men hierin het ijs tot in de zomer bewaren. In het landhuis werden daarmee etenswaren gekoeld. De kelder doet nu dienst als winterslaapplaats voor vleermuizen.

6 Ezelskamp

Het wandelpad volgt de Ezelskamp. De beuken dateren van 1818. Ze behoren tot de alleroudste en dikste beuken van Noord-Holland. Bij sommige exemplaren vertoont de stam uitgezakte ribbels door het enorme eigen gewicht. Hoewel dit voor een beuk een natuurlijk einde is, zien we het maar zelden.

7 Bantam

Je komt hier op het landgoed Bantam. Bantam is pas in de 18e eeuw ontstaan. De eigenaar van Schaep en Burgh kreeg destijds toestemming om het gebied te ontginnen. Rond 1770

liet eigenaresse Johanna Sara Bicker-Pels op Bantam een park aanleggen. Dit park werd rond 1820 in opdracht van het echtpaar Van Loon-Van Winter verder vormgegeven door de bekende (tuin)architect J.D. Zocher jr. De romantische landschapstuin met kronkelende paden, een beek en hoogteverschillen staat bekend onder de naam Klein Zwitserland.

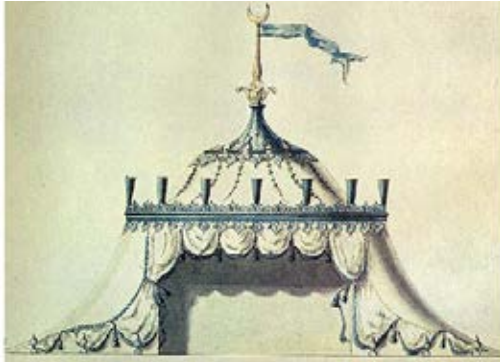
8 Landhuis Bantam

Op dit veld stond vroeger het landhuis Bantam. Het landhuis is in 1970, in vervallen staat, gesloopt. Vanuit het huis hadden de bewoners prachtig uitzicht richting landgoed Schaep en Burgh. Als je over het grasveld naar de grote conifeer loopt vind je onder deze boom nog een laatste overblijfsel van het huis: een bordestrap.

9 Boswachtershuis

Vanuit dit punt zie je de rechte beuken- en eikenlanen, die aangelegd zijn door de bekende tuinarchitect Zocher. In het huis naast de toegangspoort woonde vroeger de boswachter.

10 Turkse tent

Hier kun je de heuvel beklimmen. Ooit moet er op dit punt een zogenaamde Turkse tent hebben gestaan, waarin men thee dronk en zicht had tot aan de Zuiderzee. De fundamenten die er nog liggen zijn van een watertoren, die voor de watervoorziening van het landhuis van Bantam diende.

11 Oude Meentweg

Je verlaat Bantam via het achterhek en komt op de Oude Meentweg. Deze weg vormde vroeger, en ook nu nog, de achtergrens van de buitenplaatsen met de Gooise heidevelden, op de grens tussen rijke en schrale gronden.

12 Hilverbeek en Stofbergen

Hilverbeek is een verrassende buitenplaats met dichte bossen en open weilanden. Midden in het weiland staat een imposante monumentale eik. Je loopt om boerderij Stofbergen heen, een 17e eeuwse boerderij nog daterend uit de ontginningsperiode.

13 Moestuyn Hilverbeek

Dit is de bochtige slangenmuur van het landgoed. Langs de slangenmuur verbouwden de vroegere bewoners exotische vruchten zoals druiven, abrikozen en vijgen. Niet alleen straalt de muur zelf extra warmte uit, dankzij de krommingen in de muur blijft de warmte hangen en is de gemiddelde temperatuur aan de zuidkant van de muur nog hoger. Achter de muur ligt de oude moestuin. Deze tuin dreigde ernstig in verval te raken. In 2008 is hier een wijngaard aangelegd, beheerd door tuinderij Land en Boschzigt. De eerste wijnen zijn uit 2011. Kijk voor meer informatie op www.7tuineninhetgooi.nl. Even verder passeer je het landhuis Hilverbeek met bijgebouwen. Het huis is nog steeds bewoond en niet toegankelijk voor publiek.

14 Schoonoord en Land en Bosch

Je wandelt over de beukenlaan van landgoed Schoonoord. Aan je rechterhand liggen de bossen van het landgoed. Die worden omgevormd naar een meer natuurlijk bos. Even verderop sla je linksaf en wandel je over het achterste gedeelte van landgoed Land en Bosch. De landhuizen van deze buitenplaatsen worden nog steeds bewoond.

15 Jagtlust

Je loopt hier via de achterkant het landgoed Jagtlust op. Geschiedenis In 1660 werd Cornelis Tromp eigenaar van een strook land buiten de 's-Gravelandse polder, het Trompenveld. Op het terrein stond een kleine hofstede met huis, genaamd 'Groot Jan'. In 1861 kwam de buitenplaats in handen van de familie Six, die meer buitenplaatsen bezat. In 1899, onder Willem Six, verbouwden de architecten Schill en Haverkamp het landhuis tot wat het nu is. Jagtlust is in 2006 door Natuurmonumenten aangekocht. Neem gerust een kijkje in de ommuurde moestuin van Jagtlust. Je vindt de tuin aan je linkerhand.

16 Landhuis Jagtlust

Aan het einde van de 19e eeuw verbouwde Willem Six het landhuis tot wat het nu is. Je hebt er vanaf de route goed zicht op. Het huis zelf is niet toegankelijk. Follies In de tweede helft van de 19e eeuw liet eigenaar Jan Pieter Six bij het huis een rode duiventoren bouwen, compleet met middeleeuwse kantelen. In de landschapsarchitectuur wordt dit een follie (sierbouwwerk zonder functie) genoemd. Even verder kom je nog een follie tegen uit dezelfde tijd, een grot.

17 Hunebed

Eigenaar Jhr. Willem Six liet tussen 1900 en 1919 op deze plek een grote stapel zwerfkeien plaatsen. Deze stapel wordt het Hunebed genoemd. Misschien zijn dit wel de stenen die voorheen de scheiwal afbakenden. In een akte uit 1794 staat "met diversche grooten steenen is afgebakend, de breedte van de zelve scheywal wederzijds bepaalende". Scheiwal Vanaf hier wandel je over de scheiwal, die de oostgrens van het landgoed vormt. Het land aan weerszijden is afgegraven, zodat je nu over een wal loopt tussen lager gelegen weilanden in. Jagtlust ligt in het Trompenveld, een strook grond die de oude grens was tussen de 's-Gravelandse Polder en het Gerecht van Hilversum. Deze grens werd gemarkeerd door scheiwallen en -sloten.

18 Gooilust

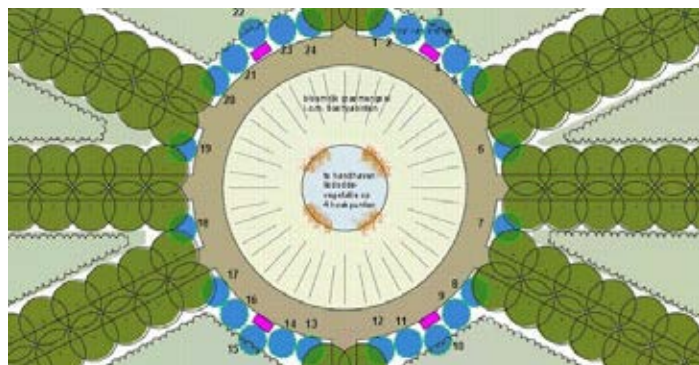
Je komt nu via de achteringang op landgoed Gooilust. Gooilust is een lust voor het oog, welke tijd van het jaar het ook is. Het is bovendien een bijzonder natuur- en cultuurmonument.

19 Rondeel

In de 18e eeuw liet eigenaar Gerrit Corver Hooft een rondel aanleggen, een cirkelvormig pad met aan weerszijden bomen. Toen de formele parkaanleg werd aangepast aan de Landschapsstijl bleef het rondel gehandhaafd. In de loop van de tijd verdween het pad, maar de cirkel van bomen bleef wel staan. Tijdens een hevige storm in 1947 raakte de laan achter het huis zwaar beschadigd. De laan werden opnieuw aangeplant maar de nieuwe bomen werden

dwars over het rondeel gezet. Natuurmonumenten heeft in 2011 het historische rondeel hersteld. Het cirkelvormige pad is opnieuw aangelegd. Aan weerszijden van het pad werden maar liefst 46 nieuwe beuken geplant.

20 Sterrenbos

Het Sterrenbos op landgoed Gooilust is al aan het einde van de 18e eeuw aangelegd door Corver Hooft. Rond de vijver ligt een open ruimte waarop acht beukenlanen uitkomen; vandaar de naam Sterrenbos. Het bos werd zo aangelegd voor de jacht. Er was een rijke onderbegroeiing waar het wild zich kon verschuilen. Vanuit het centrale punt kon de landheer en zijn gezelschap wild dat de lanen overstak goed in de gaten houden.

21 Landhuis Gooilust

Nu kom je bij het landhuis van Gooilust. Hier woonden tal van bekende koopmansfamilies, waaronder Corver Hooft en het echtpaar Six- Blaauw. Eigenaren Ruim een eeuw lang waren Gooilust en het Corversbos eigendom van de vooraanstaande familie Corver Hooft. In 1895 erfde Louise Six het landgoed. Zij was toen al enige jaren getrouwd met Frans Ernst Blaauw. Blaauw veranderde de buitenplaats in een dierenpark en werd daarmee

internationaal bekend. Deze handelswijze was zeer tegen de zin van zijn echtgenote, de wettelijke eigenaresse. Toen Louise Six in 1934 overleed liet ze Gooilust daarom niet aan haar man na, maar aan Natuurmonumenten.

Tegenwoordig is de benedenverdieping een showruimte voor interieurs van Loggere Wilpower. De bovenste etages huisvesten het regiokantoor Noord-Holland en Utrecht van Natuurmonumenten. Achter het huis vind je de op een na dikste eik van de provincie Noord- Holland.

22 Bos van Blaauw

Veel van wat je tegenkomt is de erfenis van Blaauw. Een eeuw geleden liepen in de weilanden van het landgoed gnoes, bizons, kangoeroes, zebra's en antilopen. Grote volières huisvestten collecties exotische vogels. De dieren zijn allang verdwenen, maar overal vind je sporen uit deze periode. Zo zie je hier de curieuze 'aha'. Om de wilde dieren in de wei te houden, zonder een hek te gebruiken, werd een soort gracht gegraven. Van dichtbij ontdek je dit pas, dit heet dan ook een aha! In het weiland zie je ook de gerestaureerde gnoestallen staan. Rond het landhuis plantte Blaauw veel bijzondere bomen, waaronder de parasolden, de Chinese vaantjesboom en verschillende soorten coniferen. Deze staan er bijna allemaal nog.

23 Siertuin

Openingstijden: van 1 maart tot 15 november op dinsdag- en zaterdagmiddag van 13.00 tot 16.30 uur. De siertuin was het paradepaardje van de vroegere bewoners van Gooilust. Bezoekers waren onder de indruk van de rijkdom van de gefortuneerde landeigenaren. En nog steeds ligt de siertuin er prachtig bij. In de beschutting groeien allerlei exotische bomen en struiken. In de ommuurde tuin vind je stinsenplanten, rozen, bijzondere bomen en fruitrassen.

Koop in de in de siertuin de routebeschrijving die je langs alle bijzondere plekjes voert. In de tuin zijn vrijwilligers aanwezig die van alles over de tuin en de aanwezige planten kunnen vertellen.

24 Rododendronvallei

Je komt nu in een bijzonder gedeelte van Gooilust. Je wandelt door een intiem landschap, tussen de rododendrons door. Vooral in mei als de rododendrons in bloei staan is het hier prachtig. In de vallei zijn veel zieke rododendrons en bomen verwijderd. De vallei krijgt hierdoor een veel opener en lichter karakter. Dit sterkt de overgebleven struiken en de nieuw aangeplante rododendrons. Over enkele jaren zal de vallei weer de landschapsparel zijn in de geest van Frans Blaauw. Na een uitzichtpunt kom je in het gedeelte dat het Nieuwe Werk wordt genoemd. Ook hier slingert het pad zich door een haag van rododendrons.

Let op als je Gooilust weer verlaat. Je loopt niet rechtdoor de laan op, maar gaat schuin linksaf het Corversbos in.

25 Corversbos

Het Corversbos is geen buitenplaats maar hoorde ooit bij landgoed Gooilust. Enkele statige beukenlanen herinneren hier nog aan. In de bossen en boven de akkers kun je de buizerd, havik en bosuil zien jagen. Het gebied is in de zomer het mooist. Dan steken wuivende goudgele graanakkers af tegen het donkere bos. Tussen het graan bloeien zeldzame akkerkruiden.

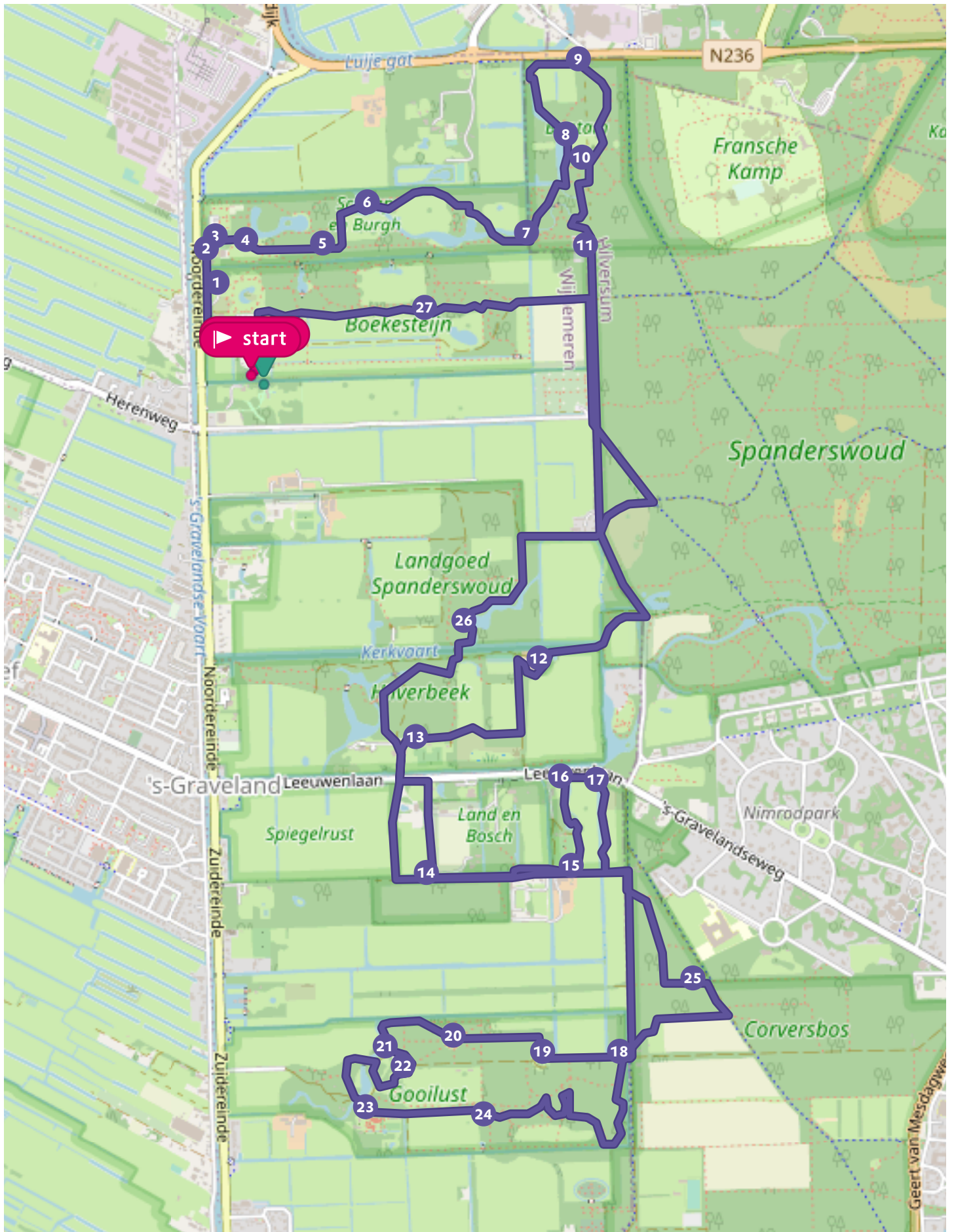
26 Spanderswoud

Ooit moet er in Spanderswoud veel hakhout hebben gestaan, want het buiten is er naar vernoemd. Je vindt er prachtige waterpartijen met kronkelende paden. Vooral in de herfst zijn hier allerlei soorten paddenstoelen te bewonderen, waaronder veel 'rood met witte stippen' vliegenschwammen. Het oorspronkelijke landgoed Spanderswoud is eerst uitgebreid en later weer gesplitst van onder meer het huidige Westerveld. De voormalige buitenplaatsen Noord- en Zuid Wolfsbergen maken ook deel uit van het huidige Spanderswoud. Daardoor is het een mengmoes van verschillende stijlen geworden.

27 Slingepad Boekesteijn

Het slingerpad waar je nu over loopt, werd in het kader van het herstelplan opgeknapt. Het pad is verbreed en heeft weer het aanzien zoals het in de 18e eeuw door landschapsarchitecten is ontworpen. Vanaf het slingerpad kijk je uit over een weiland met de naam Ezelskamp.

2,1 km
Zuid-Holland

Natuurmonumenten

Van Melkschuur Zuidpolder naar Belevenisboerderij Schieveen

Start je ontdekkingstocht van het Rotterdams platteland bij metrohalte Rodenrijs, slechts vier haltes vanaf Rotterdam Centraal. Vanaf hier wandel je zo naar Melkschuur Zuidpolder, waar je zelf op zoek kunt gaan naar wilde bloemen, vlinders en vogels. Vervolg je weg over het Polderpad. Na 20 minuten wandelen door de natuur van de Zuidpolder kom je uit bij Belevenisboerderij Schieveen!

Startpunt

Fietsenstalling metrostation Rodenrijs

Spoorhaven 8
2651 BH Berkel en Rodenrijs (ZH)

Grootouders en ouders kunnen rustig een kopje koffie of thee op het terras drinken. Toegang tot de [Belevenisboerderij](#) en Speelnatuur van OERRR is gratis, consumpties dienen wel van de boerderij te zijn.

En hier is van alles te beleven: ravot in Speelnatuur van [OERRR](#) en knuffel met boerderijdieren.

Vanaf Rotterdam CS reis je naar metrohalte Rodenrijs. Vanaf hier is het ongeveer 20 tot 30 minuten lopen

2,1 km

Ook te wandelen met de [route-app NatuurRoutes](#).

1 Melkschuur Zuidpolder

Welkom bij de melkschuur! Deze karakteristieke houten melkschuur is in oude luister hersteld. Neem gerust een kijkje! Melkschuur Zuidpolder is alleen geopend tijdens evenementen. Ben je benieuwd welke dit zijn? Kijk dan in de [activiteitenagenda](#). In de wilde bloementuin kun je - ook als de melkschuur gesloten is - zelf op zoek gaan naar wilde bloemen, vlinders en vogels. Zoek hier waterbeestjes in de poldersloten of laat je verwonderen over de fladderende vlinders en zoemende bijen in de wilde bloementuin.

Wandel de wilde bloementuin in en je komt uit op de struinpaden door de Zuidpolder. Wil je liever over het Polderpad blijven wandelen? Vervolg dan de route zoals hier aangegeven. De weg over het Polderpad is het snelst richting Belevenisboerderij. Via de struinpaden kies je de meest avontuurlijke route!

2 Gele kwikstaart

De gele kwikstaart houdt erg van het platteland. Al lopend, rennend of vliegend pikt hij de insecten die door het grazende vee worden opgejaagd uit de lucht. Zijn lange staart wipt voortdurend op en neer wanneer dit kleine vogeltje op de grond zit.

3 Bergeend

De bergeend komt vooral aan de kust in de duinen voor. Maar in de Zuidpolder woont ook een paartje bergeenden! Deze kleurrijke verschijning broedt vaak in verlaten konijnenholten. Wat zijn ze prachtig hè?!

4 Bloemrijke bermen

De hommels, bijen en vlinders vinden niet alleen in de wilde bloementuin een plekje. De bermen van het Polderpad, het fietspad tussen de Rotte en de Schie, staan in het voorjaar en de zomer prachtig in bloei. De bloemen en grassen trekken daarmee allerlei verschillende dieren aan. Van de prachtige dagpauwoog tot de harige aardhommel. In de winter vinden kleine dieren zoals muizen hier een schuilplek. Hoeveel verschillende kriebelbeestjes zie jij tijdens deze wandelroute?

5 Distelvink

In het najaar heb je een grote kans om het puttertje langs het Polderpad te zien. Deze kleurrijke vogel wordt ook wel distelvink genoemd. Niet heel gek, aangezien hij verzot is op zaden uit onder andere distels.

6 Torenvalk

De torenvalk is een echte muizeneter. Biddend hangt hij boven weilanden en wegbermen. De roofvogel heeft een enorm goed gezichtsvermogen. Hij kan zelfs urinesporen van muizen waarnemen, waardoor hij als het ware een routekaart voor zich ziet.

7 Kievit-kievit

Zie jij zijn opvallende kuif, zwart-witte verenkleed en brede vleugels? Kievit-kievit roepen de kievitmannen om de vrouwtjes

te verleiden. Met spectaculaire buitelingen en duikvluchten proberen ze extra indruk te maken. Een typische voorjaarsscène in het polderlandschap!

8 Vogels in de polder

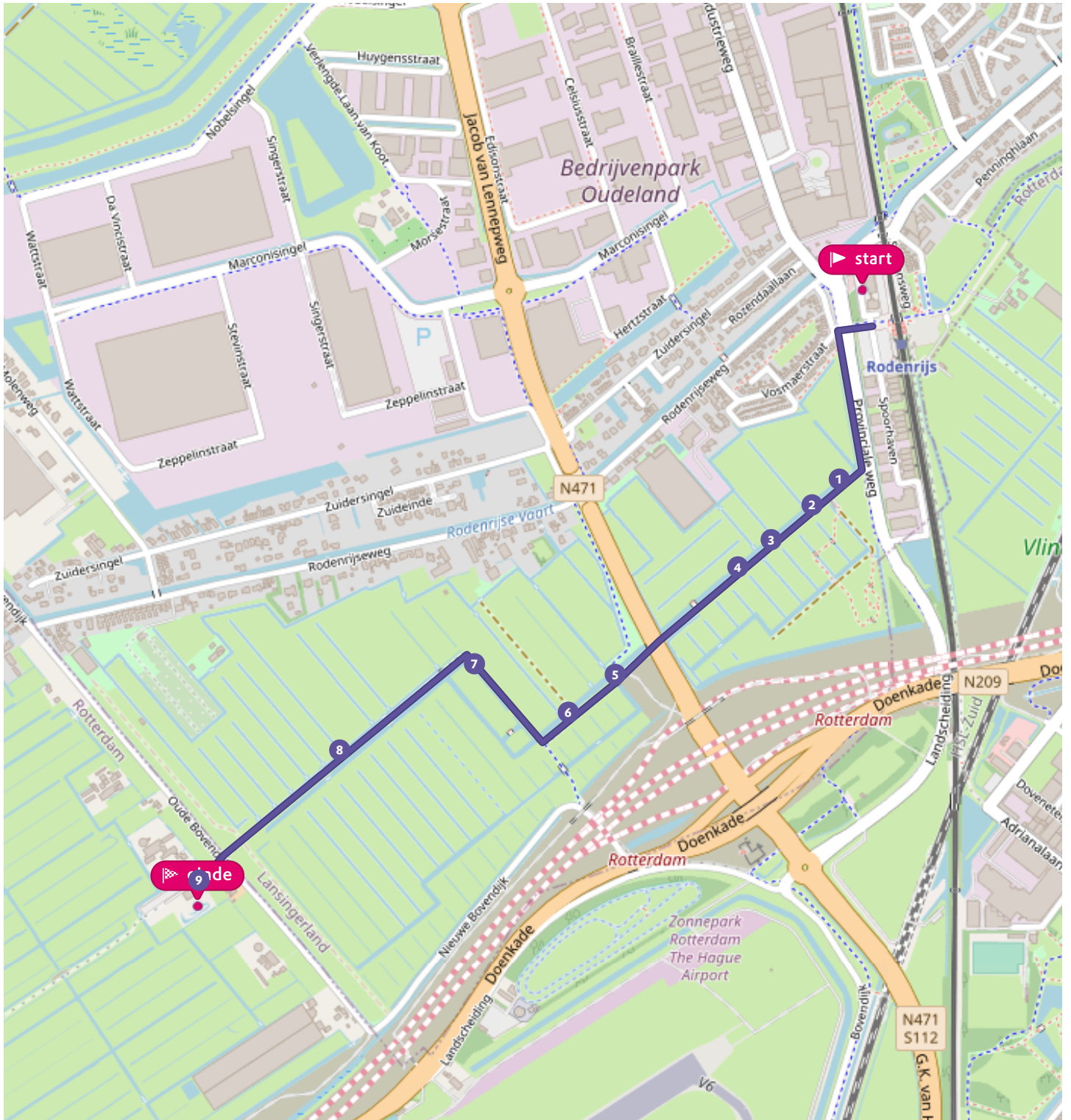
Zie jij een grutto, kievit of tureluur in de hoek tegen de Oude Bovendijk aan? Weidevogels hebben hier al een mooie plek weten te veroveren! Waar de Zuidpolder eindigt, begint Polder Schieveen. Voor ons mensen dan, want de vogels maakt het niet uit.

De Belevenisboerderij ligt in Polder Schieveen. Samen met de gemeente Rotterdam en lokale boeren als Martin en Petra beheren onze boswachters de grootste open polder van Rotterdam. Belangrijk om te weten is dat er in deze polder een groot bedrijventerrein gepland was. Vanwege de crisis is dat voorlopig niet doorgegaan en dankzij Natuurmonumenten is er juist ruimte voor weidevogels ontstaan! Dit kunnen ze niet zonder [jouw bijdrage](#). Steun de natuur en [word lid](#) van Natuurmonumenten Grutto in een Hollandse setting met een aantal koeien op de achtergrond.

9 Belevenisboerderij Schieveen

Je bent aangekomen bij Belevenisboerderij Schieveen! Veel plezier!

© OpenStreetMap/Leaflet

3.5 km
Groningen

Natuurmonumenten

Boomweideroute Dal van Ruiten A, vlak bij Vlagtwedde

De Ruiten A is een verrassend smalle beek die zich door een parkachtig landschap slingert. Na ontginning van de hoogvenen is het gebied lange tijd voor landbouw in gebruik geweest. Verspreid in het landschap liggen essen en boomweiden waarin Lakenvelders grazen.

Startpunt

Parkeerplaats Gasterij Natuurlijk Smeerling
Smeerling 15
9591 TX Onstwedde (GR)

De wandelroute loopt in het Dal van Ruiten A langs de beek De Ruiten A en door prachtige weides omzoomt door hier en daar een houtwal. Voor of na het wandelen, kun je bij [Gasterij Natuurlijk Smeerling](#) wat drinken.

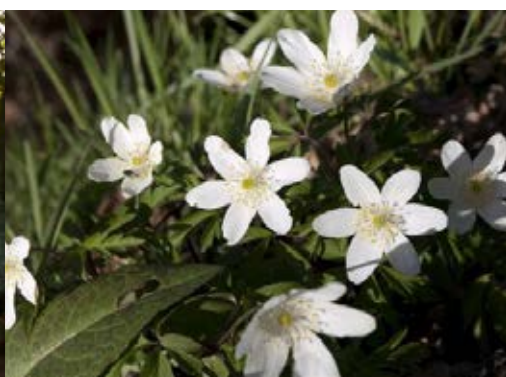

[Gasterij Natuurlijk Smeerling](#)

3,5 km

Ook te wandelen met de [route-app NatuurRoutes](#).

1 De verkorte route

Sla voor de korte wandelroute hier rechtsaf en volg de ongenummerde paaltjes tot je bij de verharde weg uitkomt. Sla hier rechtsaf, nu zit je weer op 'grote' route.

2 Metbroekbos

Lange tijd werden de bomen van het Metbroekbos door de buurtbewoners gebruikt voor van alles en nog wat. Na de novemberstorm van 1972 laat Natuurmonumenten de natuur haar gang gaan in het Metbroekbos. Als een boom sterft blijft hij gewoon staan. Spechten en holenduiven broeden in zo'n dode boom. Als de boom omvalt, zullen mossen, insecten en paddenstoelen het dode hout blijven gebruiken. De insecten trekken weer vogels aan. Kortom: de natuur wordt veel rijker als de dode bomen in het bos achterblijven.

3 Water met ijzer

Het kleine beekje dat je hier passeert, watert af in de Ruiten A. Het water van het beekje is bruin gekleurd omdat er ijzer in zit. Het is kwelwater. Dit water komt uit de bodem naar boven; onderweg lossen er allerlei mineralen in op. Ijzer is één van die mineralen. Kwelwater is, ondanks de bruine kleur erg schoon. Daarom kunnen hier bijzondere planten zoals de egelboterbloem en een aantal soorten zegges voorkomen.

4 Eiken en beuken

Links van dit pad staan voornamelijk beuken, terwijl rechts eiken staan. Dit geeft ons mooi de gelegenheid om verschillen te zien tussen een eikenbos en een beukenbos. Onder de eiken zijn struiken te zien als lijsterbes, hazelaar, hulst en vuilboom. Van de beuken krijgen deze struiken nauwelijks een kans. De beuken vormen al vroeg in het voorjaar een bijna lichtdicht bladerdak. Struiken krijgen zo onvoldoende licht om te kunnen groeien. Toch is de bosbodem onder de beuken niet helemaal kaal. In het voorjaar zijn bijvoorbeeld prachtig bloeiende bosanemonen en lelietjes-van-dalen te zien.

5 Bodemreliëf hersteld

In 1991 verschenen hier op de akkers van het Eemboerveld kranen die hoogtes en laagtes maakten in de bodem. Met deze ingreep is het reliëf hersteld dat hier zo'n honderd jaar geleden ook aanwezig was: er was toen een nat en golvend heidegebied met plassen in de lagere delen. Nu het bodemreliëf weer hersteld is, lijkt het wel of het nooit anders is geweest. Wilgen en zwarte elzen nemen weer bezit van de oevers. Geen van deze planten is gezaaid of geplant. Ze zijn allemaal spontaan opgekomen.

6 Lakenvelders

Rechts van de weg is een kleinschalig landschap te zien met stukjes bos, houtwallen en bomenrijen. In dit gebied hadden wel vijftien boeren een stukje weiland. In 1976 zijn alle hekwerken van prikkeldraad verwijderd waardoor één grote, aaneengesloten weide is ontstaan, met daarin nog wel bomen, houtwallen en drinkdobbes. Een drinkdobbe is een natuurlijke poel zonder aanvoer of afvoer waaruit vroeger werd gedronken door mensen en vee. Deze enorme en afwisselende weide wordt begraaasd door Lakenvelders. Deze koeien hebben hier veel ruimte, want per twee hectare loopt één koe.

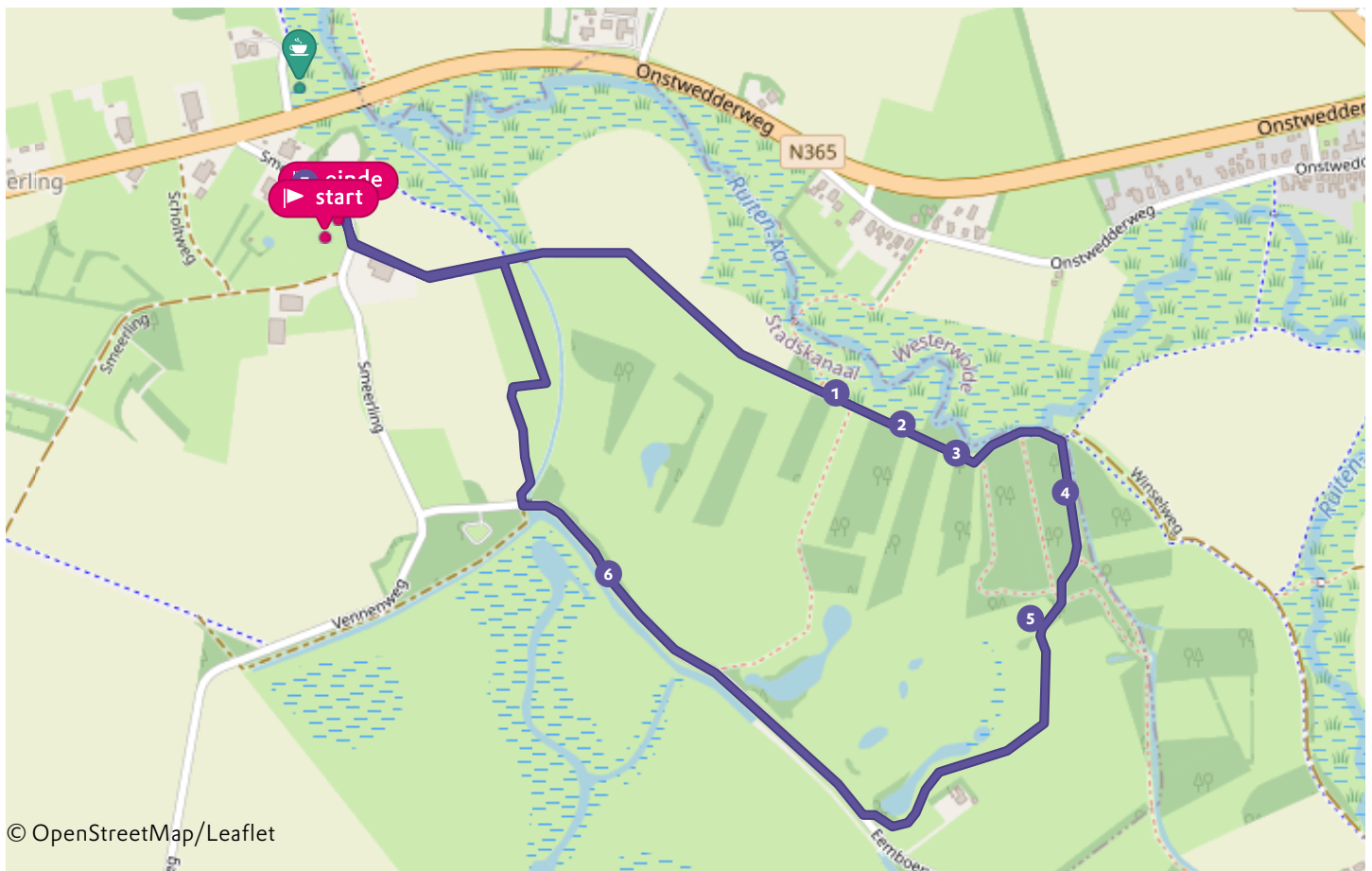
Hierdoor kunnen de dieren gaan en staan waar ze willen, ze kunnen kiezen wat ze het lekkerst vinden. Waar de dieren gemakkelijk kunnen komen, wordt doorgaans veel gegraasd, terwijl andere, vaak lage delen, lange tijd niet door de Lakenvelders worden

bezoekt. Zo ontstaat een mooie variatie in begroeiing. Het gegraas van de koeien zorgt er bovendien voor dat het weidegebied verschaalt. Op de natte plekken groeien meestal veel verschillende plantensoorten, zoals dotterbloem en pinksterbloem. Op de wat drogere delen vestigen zich planten als meidoorn en sleedoorn.

7 Gasterij Natuurlijk Smeerling

Het start- en tevens eindpunt van de route is de Gasterij Natuurlijk Smeerling. Geniet hier van een heerlijk kopje koffie of thee met Groninger arretjescake of een lekker sapje. De Gasterij zit in één van de acht verspreid liggende oude Saksische boerderijen. De prachtig gerestaureerde boerderijen hebben samen de status van beschermd dorpsgezicht.

Landgoedroute De Sprengenberg (Sallandse Heuvelrug)

Wandel over de heuvels van De Sprengenberg en laat je verrassen door de uitgestrekte bossen, glooiende heidevelden, het landgoed en vele planten en dieren. Wie het gebied verder induikt, komt nog pittige 'kuitenbijters' tegen.

Startpunt

Herberg De Pas

Molenweg 2, 7448 RE Haarle (OV)

Je wandeling start en eindigt bij Herberg De Pas.

Pik daar de oranje route op.

5,63 km

Ook te wandelen met de [route-app NatuurRoutes](#).

Openingstijden Herberg De Pas

Dagelijks van 10.00 tot 17.00

Maandag gesloten

Bushalte Haarle, 't Kruuspunt.

Stationsweg, 7448 AB Haarle

Verlaat lijn 513 tussen Raalte en Nijverdal in zuidelijke richting. Het is vanaf de bushalte nog een kilometer naar Herberg de Pas. De Stationsweg gaat over in de Laarmanweg. Sla aan het einde linksaf de A.T.L. Hasselbachweg in. Sla aan het einde rechtsaf naar de Molenweg. Herberg de Pas bevindt zich na 450 meter aan de linkerhand.

1 Grafheuvels

De Sprengenberg is van alle tijden. In de voorlaatste ijstijd (150.000 jaar geleden) stuwde het ijs alles op wat zich op zijn weg bevond. Zo ontstond in Salland de stuwwal met zijn flinke hoogteverschillen. Archeologische vondsten zoals deze grafheuvels, maar ook raatakkers – kleine oerakkers, ook wel celtic fields genaamd – laten zien dat er in de late bronstijd (meer dan 3000 jaar geleden) mensen leefden. En de ontdekte resten van karrensporen stammen vermoedelijk uit de middeleeuwen.

2 Oud bos

Het Van den Landenbos is één van de weinige bossen die er al was ten tijde van de bouw van de villa. Het bos moet al vóór 1850 zijn aangeplant op een wat vochtiger deel. Je treft hier ook andere bomen dan dennen, waaronder beuk, douglasspar en fijnspar. Door de varens, die onder de bomen groeien, heeft het bos wel wat weg van een sprookjesbos.

3 Palthetoren

Ineens krijg je hem in het vizier: de Palthetoren. Deze villa is in 1903 gebouwd in opdracht van de toenmalige eigenaar Van Wulfften Palthe. Het torentje dat boven de bomen uitsteekt, was een sterrenobservatorium. Destijds was er overigens nog maar weinig bos in de wijde omgeving; het was merendeels heide. Vandaar ook dat de windvaan een korhaan is. Het gebouw is nog steeds in gebruik, het is eigendom van de Stichting Huis Bergh.

4 Schotse hooglanders

In dit deel van De Sprengenberg laat Natuurmonumenten Schotse hooglanders grazen. Zij helpen bij het natuurbeheer. Met hun gegraas zorgen de runderen ervoor dat de grasgroei tussen de bomen en op de tussenliggende oude bouw- en graslandjes beperkt blijft. Andere planten, waaronder heidestruikjes, krijgen daardoor meer kans. Als je het pad over het veerooster even volgt zie je al snel hoe gevarieerd het bosgebied is geworden door de hooglanders.

5 Heideherstel

Heide is zeldzaam in Nederland. En daarmee helaas ook de plant- en diersoorten die daar bij horen. Daarom doen Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer er alles aan om de heide gezond te houden en uit te breiden. Dankzij provinciale subsidies kunnen we gelukkig veel mooie dingen doen voor de natuur. Vandaar dat je de komende jaren geregeld mens en machine aan het werk kunt zien op de heide. We houden heide open door ongewenste bomen weg te halen, plaggen kleine stukjes, laten schapen grazen en branden kleine stukje heide af. Goed werk om de heide in goede conditie te houden!

6 Rododendrontuin

Het loont de moeite om even door de rododendrontuin te wandelen. Het is het restant van een kwekerij van waaruit in de jaren zestig rododendrons en azalea's werden verkocht en ook veel van de lanen van het landgoed zijn beplant.

7 Holenbroeders

Deze lanen zijn een dynamische woningmarkt. Vooral spechten zijn grootafnemer. De ovale openingen zijn uitgehakt door zwarte spechten, de ronde door bonte spechten. Maar als je een hol ziet, weet je nog niet of er een specht in woont. Doorgaans gebruiken spechten hun nest maar één seizoen. Daarna komt het hol vrij voor een ander; een holenduif bijvoorbeeld, of een uil, een vleermuis of een marter.

8 Bosaanplant

In de twintigste eeuw maakte de komst van de kunstmest een einde aan het mesttekort. De heidegrond verloor haar waarde voor de boerengemeenschap. Op De Sprengenberg werd een groot deel van de heide bebost. Dat gebeurde veelal in grote, rechthoekige vakken met naaldbomen, gescheiden door lanen van Amerikaanse eiken. De verkoop van dit hout bracht nieuwe inkomsten, waardoor landgoedeigenaren hun hoofd boven water konden houden.

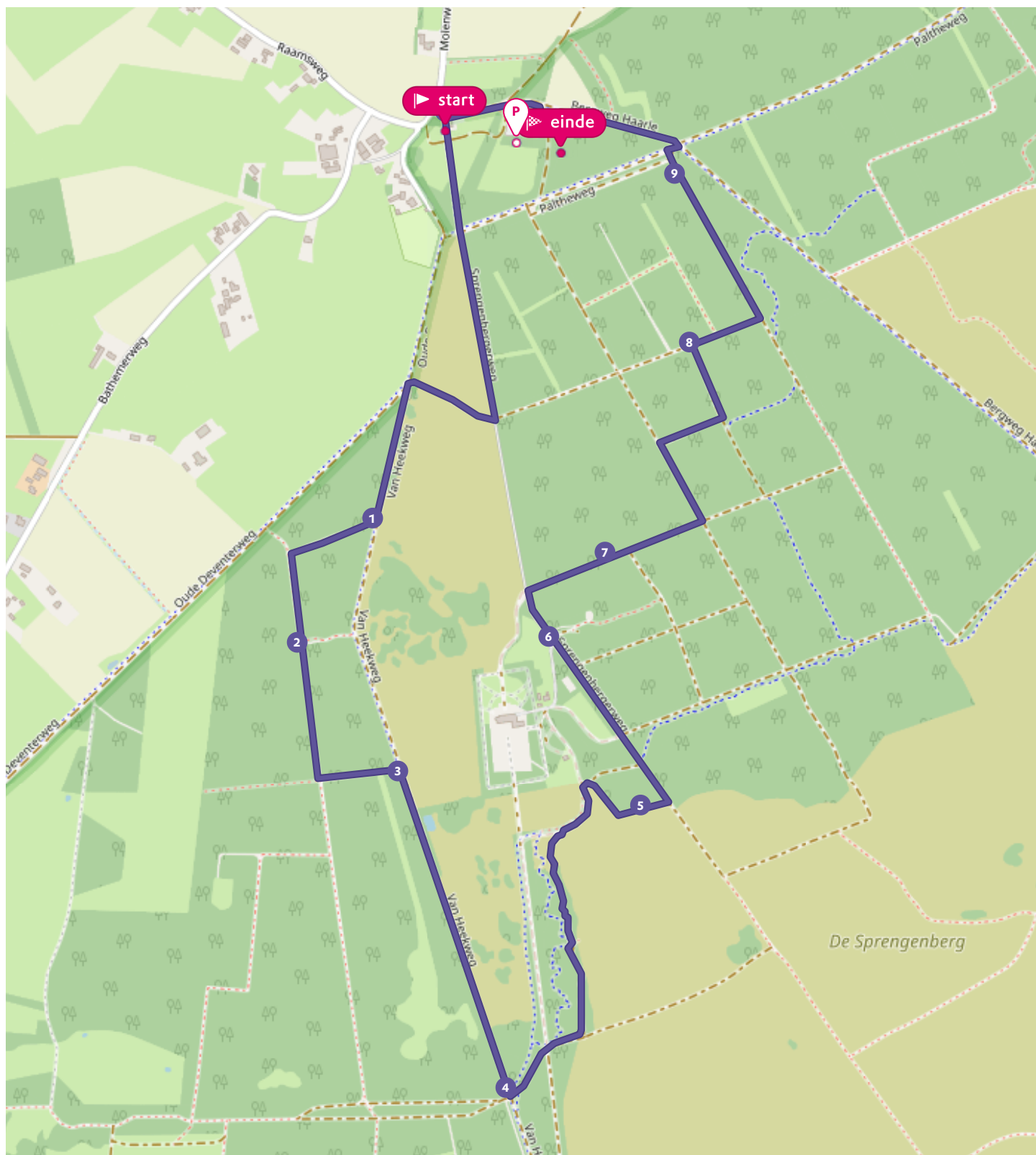
9 Restje heide

Het is moeilijk voor te stellen, maar vroeger was dit besloten bos een grote open heidevlakte. De schaapherder trok met zijn hond en kudde over de hei. Dankzij de vele grazende schapen was de heide prachtig egaal, zonder gras of boompjes. 's Avonds keerde de herder terug naar de schaapskooi. De mest die de schapen hier produceerden was van grote waarde. Deze werd namelijk gebruikt om de akker op de enk vruchtbaarder te maken.

10 Finish

Je bent bijna terug bij Erve De Pas. Geniet er nog even van een streekdiner bij [Herberg De Pas](#). Terwijl de (klein) kinderen in de Speelnatuur van OERRR ravotten. Heb je nog een vraag dan helpen de vrijwilligers van Natuurmonumenten je graag in de Natuurschuur.

© OpenStreetMap/Leaflet

Colofon ©2022

Fotografie: ©Natuurmonumenten

**GA VEILIG
OP PAD!**

De natuur is voor veel mensen heel belangrijk. Laten we er samen voor zorgen dat het mogelijk blijft. Vermijd drukke plekken, ga op rustige tijdstippen, houd afstand en blijf thuis bij griepverschijnselen.

Voor actuele informatie ga naar nm.nl/coronavirus

Meer wandelinspiratie opdoen?

Op de website van Natuurmonumenten vind je nog veel meer routes door heel Nederland die je gratis kunt downloaden.

Dus neem ook een kijkje op nm.nl/routes

Help mee!

Onze natuur is niet alleen schitterend, maar ook kwetsbaar. Wij moeten de natuur koesteren. Samen met onze boswachters, leden en vrijwilligers werken wij iedere dag aan een natuurlijker Nederland.

Doe ook mee en ga naar nm.nl/word-lid

Veel plezier in onze schitterende Nederlandse natuur!